

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta
Katedra psychologie

**MOTIVY ŽEN PRO VSTUP DO TRADIČNÍCH MUŽSKÝCH
PROFESÍ (ARMÁDA A POLICIE ČR)**

FEMALE MOTIVES FOR MALE-DOMINATED OCCUPATIONS
(ARMY AND POLICE CR)

Bakalářská diplomová práce

Autor(ka): **Ing. Petra Greschnerová**

Vedoucí práce: **PhDr. Martin Dolejš, Ph.D.**

Olomouc

2020

PODĚKOVÁNÍ

Na tomto místě bych velmi ráda poděkovala všem respondentkám, které se zúčastnily mého výzkumu a bez kterých by tato bakalářská diplomová práce nemohla nikdy vzniknout. Dále patří mé poděkování mému milujícímu manželovi a dceři za jejich podporu a motivaci a v neposlední řadě vedoucímu práce za cenné rady a odborné vedení.

Místopřísežně prohlašuji, že jsem bakalářskou diplomovou práci na téma: „*Motivy žen pro vstup do tradičních mužských profesí (Armáda a Policie ČR)*“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího diplomové práce a uvedla jsem všechny použité podklady a literaturu.

V Olomouci dne 31. 3. 2020

Podpis

OBSAH

ÚVOD.....	5
TEORETICKÁ ČÁST.....	7
1 Rámcové ukotvení výzkumného problému.....	8
1.1 Co nás činí tím, kým jsme?	9
1.1.1 Vnitřní biologické determinanty	10
1.1.2 Vliv sociokulturního prostředí.....	11
1.1.3 Výchova, vztahy s rodiči	12
1.1.4 Otázka identifikačních vzorů.....	13
1.1.5 Sourozenecká konstelace.....	13
1.1.6 Rozdíly mezi pohlavími a novodobá androgynní koncepce	14
1.1.7 Vlastní aktivita a zkušenost, vliv náhody	15
1.2 Motivy versus motivace	16
1.2.1 Vymezení základních pojmů	17
1.2.2 Diferenciace motivů	18
1.2.3 Sociální motivy.....	19
1.2.4 Individuální psychické motivy	20
1.3 Ženy v tradičních mužských profesích v hledáčku výzkumníků	21
1.3.1 Genderová zaujatost	22
1.3.2 Přístup mužského kolektivu a střet generací X a Y.....	23
1.3.3 Vnímání sebe sama v mužském světě	24
1.3.4 Otcovský vzor a jeho vliv na profesní život ženy	25
VÝZKUMNÁ ČÁST.....	26
2 Výzkumný problém.....	27
2.1 Cíle výzkumné práce	28
2.1.1 Dílčí cíle výzkumu	28
2.1.2 Stanovení výzkumných otázek.....	29
3 Typ výzkumu a jeho metodologie	30
3.1 Výzkumný soubor a kritéria jeho výběru	30
3.2 Metody sběru dat	31
3.2.1 Narativní interview	31
3.2.2 Kresba lidské postavy Figure Drawing Test (FDT)	32
3.2.3 Dotazník Bem Sex Role Inventory (BSRI)	33
3.3 Proces sběru dat a etické hledisko	34
4 Analýza dat metodou zakotvená teorie	35
4.1 Kvalitativní zpracování dat.....	36
4.1.1 Axiální kódování	36

4.1.2	Selektivní kódování a konceptualizace kostry příběhu	58
4.1.3	Výsledky práce a odpovědi na výzkumné otázky	60
5	Diskuze	64
ZÁVĚR	70
SOUHRN	72
LITERATURA	76

ÚVOD

Vojenské a policejní prostředí je obecně považováno za jednu z oborových domén mužského profesního světa. Od civilní sféry se ozbrojené bezpečnostní složky odlišují především direktivním, disciplinovaným a autoritativním přístupem na pozadí fyzicky i psychicky velmi náročného prostředí. A uznejme, abych mohl chránit druhé, já sám musím disponovat odpovídající silou, odhodláním, vytrvalostí, ale i strategickým myšlením a sebeřízením, což jsou obecně přijímané spíše maskulinní tendence, proto jsme shledali za zajímavé pozorovat psychologické motivy, které ke vstupu na tradiční mužské pozice vedou některé zástupkyně ženského pohlaví, přičemž ve výkonu profese v rámci Armády České republiky (dále AČR) ani Policie České republiky (dále PČR) ženy žádné výjimky nemají, musejí zvládnout vše stejně jako muži. Ostatně v ostrých zásazích PČR, při výsadkové činnosti vojsk, v zahraničních vojenských misích nebo ve vzduchu v kabině stíhačů působí ty stejné podmínky, ať již v podobě fyzikálních zákonů nebo v podobě lidského faktoru, zde jednoduše ani žádné úlevy umožnit nelze.

Pro ženu tak mohou být některé úkoly plynoucí z těchto profesí náročněji zvládnutelné zejména s ohledem na její fyzické dispozice. Dále ženy obecně jsou v těchto profesích málo uznávané a často podceňované, nicméně i přesto se zde tyto ženy úspěšně profesně a osobnostně realizují a výkon jiného povolání si v řadě případů neumějí vůbec představit. Lze tedy usuzovat na velmi silné motivační činitele, které se v této práci pokusíme rozkrýt.

Když se na tuto problematiku podíváme z psychologického hlediska, motivy člověka jsou pokládány za výslednici vnitřního nastavení jeho osobnosti a z ní plynoucích potřeb. Teoreticky by takovéto osobnostní nastavení mělo být dílem genetických, rodinných a výchovných dispozic spolu s individuálním zráním a utvářením sebe sama v průběhu času, což se jako hlavní cíl této bakalářské práce pokusíme s našimi respondentkami probrat a posoudit, potažmo stanovit strukturu těchto motivů a možných vlivů, které podnítily jejich vznik.

První část práce věnujeme výstavbě obecného teoretického rámce, do kterého jsou zakomponována jednotlivá témata osvětlující zkoumanou problematiku osobnosti a jejich motivů. Zde čerpáme především z teoretických zdrojů psychologie osobnosti, kde hledáme relevantní vědecká vodítka pro obecné zamyšlení se nad otázkou: „*Co nás činí tím, kým*

jsme?“, přičemž na neobvyklých případech, jakými je prezentován např. náš výzkumný soubor, je vnímání významných skutečností zostřeno.

V závěru teoretické části práce jsou následně pro celkové dokreslení tematiky žen v tradičních mužských profesích uvedeny výzkumné poznatky českých i zahraničních studií podněcujících zájem o obdobné téma.

Druhá část práce se již soustředí na definování použité metodologie výzkumu a samotnou realizaci výzkumného šetření motivů žen na vybraných, vysoce specializovaných pracovištích, jako např. u letectva, zásahových a bojových útvarů či vysokých manažerských pozic v rámci AČR a PČR. Na základě narativních rozhovorů a dotazníkového šetření spolu s užitím kresebné projektivní techniky budou takto získaná data analyzována metodou *zakotvená teorie (Grounded Theory)*, která nám díky své výzkumné strategii umožní integraci dat různého charakteru do podoby relevantních výsledků, potažmo odpovědí na naše výzkumné otázky.

TEORETICKÁ ČÁST

1 RÁMCOVÉ UKOTVENÍ VÝZKUMNÉHO PROBLÉMU

Chceme-li zkoumat motivy, vnitřní skryté pohnutky lidského chování a jednání, musíme nejprve poznat osobnost člověka, tj. brát v potaz její individuální potřeby, cíle a zkušenosti, které se utvářejí v širším sociokulturním prostředí (Cakirpaloglu, 2012), proto cílem této části práce bude konstrukce teoretického rámce pro porozumění, jakým způsobem se formuje osobnost a z ní plynoucí motivy člověka a jaké okolnosti mohou mít vliv na jeho budoucí, konkrétně profesní život.

Pro komplexní pochopení osobnosti je nezbytné mít co nejvíce informací o výchovných cílech a způsobech uplatňovaných v rodině, sourozenecké konstelaci, o materiálních, psychických a duchovních podmínkách života rodiny. Od rodičů totiž dostáváme ve svých nejranějších letech největší vklad a mnoho souvislostí s povahou člověka v dospělosti nalezneme, máme-li možnost zjistit, na jaké hodnoty byla jeho rodina orientována (Smékal, 2002). V tomto ohledu se proto zaměříme na vztahy s rodiči, konkrétně na vztah otce a dcery, který má mít podle mnohých výzkumů mimo jiné také význačný dopad na karierní oblast v životě ženy.

Při samotném pojetí osobnosti budeme brát v potaz i gender hledisko a podíl jednotlivých složek maskulinity a feminity v osobnosti vybraných žen. V této části si taktéž představíme novodobou androgynní koncepci.

Závěrem nás provedou myšlenky humanistické psychologie, která nám připomene, že člověk nepodléhá pouze vlivu genetiky, výchovy či charakteru sociokulturního prostředí, ale že je, alespoň v našem západním světě zároveň svobodnou lidskou bytostí, která řídí směr a uskutečnění svého života svými vlastními rozhodnutími, svou vlastní volbou.

Následující druhá podkapitola věnující se již samotné tematice motivů a motivace nás podrobněji seznámí s těmito pro nás stěžejními pojmy a dále poskytne náhled do oblasti pracovní motivace, respektive vnější a vnitřní motivace, kde budou pro představu konkrétní motivační činitele ilustrovány skrze výňatky z podobně smýšlejících prací.

A poslední třetí podkapitola slouží jako zdroj užitečných podnětů pro naše samotné výzkumné šetření, neboť zde nalezneme poznatky i různé příklady výpovědí respondentek z tematicky blízkých studií. Přetrvávající genderová zaujatost či postoje mužského kolektivu vůči ženám stejně jako neopomenutelný vztah otce a dcery a jeho dopad na budoucí kariérní ambice ženy budou hlavními náměty a inspirací v naší výzkumné činnosti.

1.1 Co nás činí tím, kým jsme?

Stejně tak Říčan (2010, 11) uvádí svou knihu podobným druhem otázek: „*Jaký jsem, kdo jsem, jak si mohu rozumět s druhými, jaký smysl má moje existence tady a teď?*“ Odpovědi na tyto otázky nám společně pomáhá hledat obor s velmi pestrou mozaikou teorií a přístupů – psychologie osobnosti, jejíž bohatý poznatkový fond budeme v této práci využívat zejména.

Osobností člověka se z psychologického hlediska rozumí jedinečný komplex duševních, emočních, sociálních a fyzických znaků, které determinují nejen to, jací jsme, jak se chováme, ale také jak komunikujeme, jak myslíme či jak vyjadřujeme své emoce. Jsou to vnější projevy základních znaků, které nás určují po celý život. Všechny naše myšlenky, úzkosti, naděje, reakce, způsoby chování i sny mají svůj původ v této základní, v čase relativně stabilní charakteristice (Hamer & Copeland, 2003), ovšem, jak podotýká Smékal (2002), více či méně otevřené změnám, entitě determinované i svobodné.

Co ale hraje ve výsledné podobě naší osobnosti větší roli? Jsou to biologické faktory (průběh prenatalního vývoje, dědičnost, vrozené vlohy apod.) nebo působení společenských a výchovných faktorů (rodina, škola a širší sociokulturní prostředí)?

Řada odborníků (Zacharová & Šimíčková-Čížková, 2011; Smékal, 2002; Nakonečný, 2009 aj.) se shoduje, že nelze jednoznačně stanovit, co ovlivňuje naši osobnost více, zda jsou to faktory sociokulturního prostředí nebo genetiky. „*Současní genetické např. přinášejí důkazy o tom, že dědičnost je komplexní koncept, neboť geny vždy interagují s prostředím, a že povrchní závěry o „nature“ vs. „nurture“ nejsou ve skutečnosti vědeckými otázkami*“ (Krueger & Johnson, 2008 in Blatný, Hřebíčková, Millová, Plháková, Říčan, Slezáčková, & Stuchlíková, 2010, 17).

Opakovaně řešený spor, zda je podstatnější biologický základ, či výchova a vlivy prostředí, je tudíž také podle Orla (2016) možné považovat za vcelku zbytečný, neboť svůj nezanedbatelný vliv mají nepochybně všechny strany současně, i když jejich síla se v různých případech může měnit.

Pro lepší přehlednost si nyní tyto základní determinační činitele osobnosti člověka rozeberme jednotlivě, přestože ovšem víme a vycházíme ze skutečnosti, že se jedná o společně působící síly, které od sebe nelze odloučit.

1.1.1 Vnitřní biologické determinanty

Novodobé poznatky genetiky, molekulární biologie a neurověd dokazují, že velká část základních charakteristik osobnosti je vrozená. Příčinou je složení naší DNA, které mimo jiné určuje jedinečnost našeho mozku a každý mozek vytváří unikátní prostředí, kde osobnost vzniká (Hamer & Copeland, 2003). Mnohé naše individuální odlišnosti jsou tak dány prvotně odlišností genů, přičemž tyto dědičné vlastnosti mohou ovlivňovat budoucí úroveň rozvoje psychiky člověka. Hotové znaky se však nedědí, přenáší se pouze genetická informace lokalizovaná v chromozomech buněčného jádra v podobě DNA, která tvoří materiální základnu, tj. genetický startovací bod našeho vývoje. Zda a v jaké míře se dědičné dispozice rozvinou, tzv. dojde k expresi konkrétních genů, to záleží na vnějších vlivech (životospráva matky, nemoci matky či plodu, působení stresu atd.), ale i na změnách genové výbavy (nitroděložní mutací genů, díky které se vlastní genetická výbava liší od genetické výbavy získané po rodičích). V tomto případě hovoříme o vlastnostech vrozených, které vytvářejí genetický základ jedince, jenž vstupuje do interakce s vnějším životním prostředím, zejména pak s vlivy výchovy (Šnýdrová, 2008).

„Genetické informace tedy spíše „předurčují“ směr toho, jací můžeme být (a jací nikoli). Na druhé straně mohou mít vliv i na to, jaké zážitky budeme vyhledávat, čímž nás do jisté míry "manipulují" do určitých prostředí a zkušeností, které nás spoluutvářejí“ (Orla, 2016, 29).

Nakonečný (2009) v neposlední řadě podotýká, že dědičnost psychických vlastností máme daleko méně prozkoumanou než dědičnost vlastností tělesných (barva vlasů, očí, stavba těla, činnost nervové soustavy atd.). Vliv dědičnosti na psychické rysy osobnosti se tak zatím podařilo prokázat u temperamentu, reakce na stres, míry agresivity, inteligence či výkonnosti.

Genotyp a fenotyp

Bližší náhled do problematiky vrozených předpokladů pro vývoj osobnosti podává např. Zacharová & Šimíčková-Čížková (2011), které definují dědičnou genovou výbavu jako tzv. genotyp. V době početí člověka je genotyp souhrnem náhodně vybraných dědičných dispozic, získaných polovinou z mateřského a polovinou z otcovského organismu, přičemž genotyp se během života nemění, a když, tak pouze negativním směrem (př. poruchy osobnosti). Vedle toho způsob, jak se vlastnosti organismu projeví navenek, se nazývá fenotyp, který je výsledkem složitých vztahů mezi souborem dědičných dispozic jedince – genotypem a faktory životního prostředí, v němž se tyto dispozice v průběhu vývoje projeví v podobě různých vlastností nebo funkcí. Prostředí tak rozhoduje o tom, jak se genotyp rozvine do konkrétní podoby fenotypu.

Na základě výše uvedeného můžeme tedy pokládat genetický základ a prostředí za společně působící síly, které od sebe nelze odloučit. Příroda nás obdařuje vrozenými schopnostmi a rysy, a prostředí spolu s výchovou poté toto genetické dědictví bere a modeluje v procesu socializace a celoživotního vývoje a zrání do podoby, v jaké jsme nyní.

1.1.2 Vliv sociokulturního prostředí

Vývoj osobnosti neprobíhá jako izolovaný proces, nýbrž každá osobnost je zařazena do určitého sociokulturního kontextu – prostředí. *Aby člověk mohl v prostředí, do něhož se narodí, uspokojivě žít, musí se mu přizpůsobit a přijmout jeho požadavky. Případně se může pokusit o jejich změnu, aby prostředí lépe vyhovovalo jeho potřebám. V tomto je velká výhoda variability dané genotypem, která umožňuje vznik různých projevů podle toho, jaké dispozice toto prostředí více stimuluje* (Zacharová & Šimíčková-Čížková, 2011, 52).

Za hlavní zdroje a zároveň zprostředkovatele procesu vývoje osobnosti pokládáme společnost a kulturu, jejichž komplementární propojenost a funkční působení označujeme Bronfenbrennerovým termínem *makrosystém*. Zásadní význam kultury a společnosti dále setrvává v procesu socializace. Ta umožňuje utvářet hodnoty, postoje, role, pozice či normy, které člověk v průběhu života přijímá skrze výchovu, vzdělávání a individuální zkušenosti (Cakirpaloglu, 2012). Podle psychologického slovníku můžeme dále proces socializace chápat jako postupné začleňování jedince do společnosti prostřednictvím nápodoby a identifikace, přičemž významná je zprvu úloha rodiny (Hartl & Hartlová,

2000). Tímto způsobem se ovlivňuje jednání, prožívání a v neposlední řadě i širší směřování člověka, jeho sebepojetí a seberealizace (Hellus, 2007 in Orel, Obereignerů, & Mentel, 2016).

Do procesu socializace, výchovy a rozvoje osobnosti se dále významně zapojují modely a vzory pozitivní (žádoucí projevy a jednání) i negativní (nežádoucí projevy a jednání) povahy (Grác, 1990), přičemž obzvláště otázka vzorů a identifikace s nimi bude v následujících podkapitolách podrobněji rozpracována.

1.1.3 Výchova, vztahy s rodiči

Jsou-li ve výchově přítomni oba rodiče, dochází k vyváženému a smysluplnému propojení mužského i ženského světa. Nabízí-li tedy otec výchovu k neohroženosti a odolnosti, pak matka tento směr změkčuje opatrností. Je-li v zájmu otce vystavit děti rizikům a zvládnout je, pak role matky vybavuje děti rozvahou a větší obezřetností (Mikulková, 2015).

Pro dceru je přirozeně základním identifikačním vzorem matka, která spoluutváří především její emocionální identitu. Otec je následně idolem, od kterého se dívka učí vztahu k opačnému pohlaví a zároveň dostává možnost proniknout do mužského světa a jeho domén, jakými jsou racionalita a věčnost či potřeba výkonnosti. Matky tedy bývají svým dcerám blíže citově a slouží jako zdroj identifikace. V očích otce se dívky zase učí číst hodnotu svého ženství a utvářejí si závazné vnitřní představy o budoucím partnerovi. Kromě toho mají otcové také obrovský vliv na dceřino vnímání ženské role a způsob jejího určení v práci a kariéře (Lábusová, 2008).

V otázkách budoucího ženského sebevědomí, spokojenosti s ženskou rolí, v sexuální oblasti, ale např. i ve směru budoucího profesního života, průbojnosti a orientaci na výkon tak hraje patrně větší roli kvalita vzájemného vztahu s otcem, který byl ženě vzorem, oporou, trávil s ní čas, komunikoval s ní, měl porozumění pro její otázky, pobízel ji k odvaze a přiměřené průbojnosti, doprovázel ji na cestě k osamostatňování a představoval jí riskování a dobrodružství aktivit mužského světa, které jsou mnohem dynamičtější, dramatičtější, někdy i riskantnější než činnosti konané s matkou. Vztah a výchova ze strany otce je tak proces zaměřený na růst a na osobnostní rozvoj dcery ve sféře, která je založena na ryze mužském principu – výzva, riziko, odvaha, nároky, spolupráce, loajalita, respektování pravidel a rozdělení rolí (Mikulková, 2019).

1.1.4 Otázka identifikačních vzorů

Orel et al. (2016) uvádějí, že dítě se běžně identifikuje a chce se podobat rodiči stejného pohlaví, čímž se zařazuje do stejného genderu – probíhá tak genderová socializace. Avšak překvapující je fakt, který Orel et al. (2016), ale i jiní autoři, např. Janošová (2008), dále uvádějí, a to, že při osvojování genderové role má dítě tendenci imitovat silnějšího – ve smyslu dominantnějšího rodiče, a to bez ohledu na jeho pohlaví. V souvislosti s tímto se tedy pojdme blíže podívat, které faktory přesně ovlivňují identifikaci dítěte s rodiči.

Janošová (2008, 107) uvádí následující dva základní faktory:

1. *„faktor blízkého citového vztahu dítěte a jedince, který má být jeho identifikačním vzorem,*
2. *faktor atraktivity tohoto vzoru pro dítě“.*

Tyto dvě složky spolu úzce souvisejí. Tomu, kdo něčím pro nás atraktivním silně disponuje, se často snažíme přiblížit i citově, a naopak – citový vztah vede k obdivu vlastností a schopností milované osoby a k přání podobat se jimi jejich nositeli. Některé děti se tedy mohou více identifikovat s vlastnostmi rodiče opačného pohlaví např. v případech, kdy rodič stejného pohlaví nedisponuje vlastnostmi, které by dítěti imponovaly. Z dalších osob, s nimiž se v tomto věku děti ztotožňují, jsou nejčastěji starší sourozenci, jejichž vlastnosti, způsoby chování a zájmy přejímají (Janošová, 2008).

Na základě výše uvedených poznatků lze tedy usuzovat, že naše respondentky měly v dětství silné mužské vzory, které je podporovaly či přinejmenším jim nevyvracely projevy maskulinních tendencí, ač méně typických pro jejich pohlaví. Pro naši práci bude proto velmi užitečné vybídnout respondentky k zodpovězení otázek týkajících se charakteru rodinného prostředí a vztahů se zaměřením na vztah s otcem, neboť to může mnohé objasnit, či vyvrátit.

1.1.5 Sourozenecká konstelace

Leman (2012, 38) ve své knize velmi výstižně představuje tuto problematiku Adlerovými slovy: *„Často obracíme svou pozornost na fakt, že dříve, než je možné posoudit lidskou bytost, musíme poznat situaci, ve které vyrostla. Velice důležitým momentem je pozice, kterou jako dítě zaujímal v rodinné konstelaci.“*

Žádné dítě se totiž nerodí do stejné rodiny (pořadí narození, věk a zkušenosti rodičů ovlivňují jejich přístup k dítěti), vznikají tak různé sourozenecké konstelace. Typické je, že

prvorozené a druhorozené děti, zejména pokud jsou stejného pohlaví, jdou při hledání svého místa v životě často zcela odlišným směrem. Může to být dáno odlišnou strukturou genů, anebo snahou odlišit se či dokonce ze žárlivosti. V tomto ohledu si lze např. povšimnout, že dítě se obvykle neangažuje ve sférách, kde jeho sourozenec vyniká a naopak, snaží se vyniknout tam, kde sourozenec neuspěl. Prvorozeným je např. typická vlastní identifikace s rodiči a jejich hodnotami a konvenčním společenským úspěchem. Prvorozené děti mají tendenci „řídít svět“, kdežto mladší tíhnou více k tomu „dělat revoluci“ (Novák, 2007 in Sikorová, 2011).

Hlavní rysy mnoha jedináčků a prvorozených jsou dále dle Lemana (2012, 38 – 39) definovány jako: „*tendence přebírat zodpovědnost, organizovat věci a dávat je do pohybu... Jedináčci a prvorození jsou perfekcionista, spolehliví, svědomití, systematictí, kritičtí, vážní a studijní typy. Také se velmi touží zavděčit, zaměřují se na cíl a respektují autority. Rozdíl mezi jedináčkem a prvorozeným je obvykle v míře těchto vlastností. Jedináček je superperfekcionista, superrealista.*“

Ostatně také Smékal (2002) popisuje prvorozené a jedináčky podobným způsobem, tj. jako vysoce ambiciózní, precizní jedince, kteří dávají okázale najevo svou dominanci, ale umějí zároveň tvrdě pracovat, což je popis vcelku výstižný i pro naše respondentky, proto bude také tato tematika zařazena mezi otázky našeho interview.

1.1.6 Rozdíly mezi pohlavími a novodobá androgynní koncepce

Pro vývoj osobnosti je velmi důležité pohlaví. Každému pohlaví zvlášť jsou totiž připisovány určité charakteristické rysy, které se od něj očekávají. Je to biologický znak, který zároveň poznamenává naše sebepojetí. A podle pohlaví se liší i očekávání druhých vůči nám, přičemž příslušnost k jednomu nebo druhému pohlaví má velký sociální význam veřejný, profesní, právní apod. (Kelnarová & Matějková, 2014).

Tento aspekt pohledu na osobnost a její pohlaví specifikují složky maskulinity a feminity, přičemž Paulík (2010) dále uvádí, že svou genderovou roli přijímá jedinec v průběhu svého individuálního vývoje s určitou mírou maskulinity i feminity současně, tj. každé pohlaví disponuje obojím – maskulinními i femininními tendencemi.

„Maskulinita (mužnost) se vyznačuje silou, sebejistotou, aktivitou, výkonností, racionálním, řešitelným přístupem k problémům, samostatností. Pro feminitu je příznačná spíše slabost, měkkost, poddajnost, pasivita, závislost, přístup k řešení problémů je spíše citový

a prožívající než racionální. Androgynie je charakteristická nevyhraněností obou charakteristik, kdy jsou obě charakteristiky vyvážené a žádná není patrná více než druhá a uplatňují se také s ohledem na situace“ (Paulík, 2010, 121).

Androgynní koncepce

Tradiční pojetí maskulinních a femininních povahových rysů a vlastností bylo dříve jádrem jednodimenzionální koncepce, tj. že jedinec se nachází na nějakém bodě pomyslné osy, na jejímž jednom okraji jsou jedinci vyhraněně maskulinní, na druhém femininní. Počátkem 70. let však toto pojetí zpochybnil vědecký poznatek, že existují také lidé, kteří projevují vysoce maskulinní i femininní vlastnosti, dovednosti i záliby současně, přičemž vznikla androgynní koncepce, která pracuje se stanoviskem, že maskulinita a feminita by neměla být považována za vzájemně vylučný polární protiklad, ale spíše za dvě oddělená kontinua, která jsou někdy rozbíhavá (genderově nevyhraněný typ) a někdy – v případě androgynie – vzájemně překrývající (Janošová, 2008).

Domníváme se tedy, že tuto zajímavou koncepci bychom do jisté míry měli zohlednit i my v našem posuzování žen v tradičních mužských profesích. K tomuto posouzení bude v našem výzkumu využito dotazníku BSRI. V reálu by se totiž mohlo jednat právě o androgynní typ genderové identity, který je navíc podle výzkumu Paulíka (2010) schopen efektivněji pracovat se svým osobnostním potenciálem, jelikož dokáže využívat svých maskulinních a femininních povahových rysů v ty správné okamžiky. Tyto typy jsou tudíž vhodné pro kvalitní zvládnutí zátěžových situací, což by dávalo smysl také pro povahu profesního zaměření námi zkoumaných žen.

1.1.7 Vlastní aktivita a zkušenost, vliv náhody

Pro potřeby této práce a jejího výzkumného šetření bychom dále rádi zdůraznili, že nejsme zastánci tvrdé determinace jedince postavené výhradně na genetických predispozicích a vlivu prostředí a výchovy. Člověka ve své svobodné a jedinečné existenci vnímáme zároveň jako strůjce svého vlastního osudu – své vlastní životní cesty, která je danému jedinci volbou, ovšem někdy i dílem náhody. Proto obsah této podkapitoly doplníme ještě o krátký exkurz do oblasti humanistické a pozitivní psychologie.

Humanistická psychologie a na ni navazující současný proud pozitivní psychologie zdůrazňuje fakt, že člověk není determinován pouze svými geny, pudy či vnějšími vlivy, které ho formovaly od počátku jeho existence v rodině a následně ostatních společenských

skupinách. To vše jsou jen mantinely jeho životní cesty, což výstižně popisuje Venklářová (2008, 9): „*Člověk není jen směsicí dědičných faktorů a vlivu rodiny či školy. Má ještě schopnost samostatného rozvoje a rozhodování, tak říkajíc, má otěže ve svých rukou*“.

Neméně důležitým pojmem humanistické psychologie je i potřeba seberealizace, pro niž je nutným předpokladem dokázat si správně vybrat ze všech možností, které máme. Nicméně zvláště dnes můžeme zažívat pocity, že máme téměř nekonečné možnosti, že musíme v životě všechno stihnout, všechno zažít. Tento tlak společnosti však musíme překročit a zeptat se sami sebe, jací jsme, co umíme, co nám dělá radost, jaké jsou naše přání a touhy a čeho chceme v životě dosáhnout. Většinou totiž to, co nám jde, nás i baví, a zároveň, co nás baví a dělá nám radost, nám i jde. A je to opět naše svobodná vnitřní volba, která vytváří naši osobnost, jak předkládal ve svých myšlenkách již filozof Søren Kierkegaard (Stehlíková, 2020).

Ovšem Říčan (2010) na tom, jací jsme a jakým směrem se odvíjí naše životní cesta, doplňuje ještě jednu důležitou proměnnou a tou je vliv náhody. To, jakou práci bude člověk v životě vykonávat, jaké postavení bude zaujímat, a do jisté míry také to, jakým způsobem bude žít, se podílejí jeho schopnosti asi z jedné třetiny. Druhá třetina připadá na jeho povahové vlastnosti a třetí je, z hlediska individua, náhodná. Někdy se tak člověk dostane do společnosti, která ho velmi silně ovlivní a určí jeho další život – čistě náhodou.

1.2 Motivy versus motivace

Ženy realizující se v mužských profesích – skupina, kterou lze obecně charakterizovat způsobem chování, kdy daný člověk jedná jinak než většina ostatních, jedná neobvyklým či ojedinělým způsobem. A v případě, kdy se taková individuální odlišnost objevuje dlouhodobě a opakovaně v různých situacích, máme důvod se domnívat, že existují určité individuálně specifické dispozice, které se odrážejí v jednání daného jedince a jsou tak původem proměnlivosti jeho chování v konkrétních situacích (Blatný et al., 2010).

Těmito individuálně specifickými dispozicemi mohou být již v předchozí podkapitole uvedené faktory jako např. genetika, rodinná dispozice, sociokulturní prostředí aj., přičemž zde se již začíná projevovat silná souvztažnost mezi osobností, jejím individuálním utvářením a motivy.

1.2.1 Vymezení základních pojmů

Francouzský osvícenec Voltaire (1694 – 1778) kdysi pronesl: „*Chceš-li se mnou diskutovat, přesně vysvětli pojmy*“ (Cajthamová, 2017, 199). Pojdme si tedy nejprve objasnit podstatu hlavních pojmů, se kterými budeme pracovat.

Motivy versus motivace

Motivy a motivace jsou pojmy, které spolu úzce souvisejí, avšak nemají stejný význam. Podle Hyhlíka & Nakonečného (1977) pojem motiv přijímáme jako jeden z ústředních pojmů psychologie, a to v celé řadě významů, např. motiv jako příčina, pohnutka, důvod či podnět chování, energetizující či energetický impuls, pud a mnohé další. Přesnější vymezení motivu je však možné pouze v kontextu s pojmem motivace a výše rozpracovaném, obecném chápání osobnosti člověka.

Jak dále uvádí Zacharová & Šimíčková–Čížková (2011), motivy jsou osobní příčiny či důvody lidského jednání, které mu dávají psychologický smysl. Jsou to funkční prvky osobnosti, které určují směr, intenzitu a trvalost jejího chování, resp. stimulují člověka k určité aktivitě s cílem změnit jeho dosavadní stav.

Tímto můžeme shrnout, že motiv sám o sobě vyvolává akci, tj. chování daným způsobem a motivace je vedle toho síla, která člověku umožňuje chovat se tímto způsobem. Proto nestačí mít pouze motiv jako důvod něco udělat. Musíme mít stejně tak vnitřní sílu – motivaci, abychom věci uvedli do pohybu a naopak, je zbytečné být motivován, pokud nemám důvod – motiv k jednání.

Motivy vědomé a nevědomé

Ptáme-li se tedy, proč se určitý člověk chová daným způsobem, ptáme se vlastně po jeho cílech a motivech, po vnitřních příčinách jeho chování, čímž provádíme motivační analýzu. Při motivačním rozboru však musíme mít na paměti, že může být rozpor mezi skutečnými a deklarovanými cíli a motivy jedince, tj. že existují nejen cíle a motivy, o nichž člověk může vypovídat na vědomé úrovni, ale i nevědomé cíle a motivy, které jsou ukryty v hlubinných strukturách psyché každého z nás. Lidé navíc dokáží některé, např. morálně nežádoucí cíle a motivy úspěšně předstírat (Kohoutek, 2018).

Naopak Nakonečný (2009) soudí, že lidské chování pramení ze skrytých, nevědomých struktur psyché, kdy v případě negativních patologických vlivů na jedince patří identifikace těchto motivů k nejsložitějším úkolům klinické psychologie. V tomto ohledu

vycházíme obvykle z užití velmi specifických metod, např. projekčních testů, které v naší výzkumné práci, přestože klinický přístup neaplikujeme, přesto využijeme, a to pro možnost zvážení, zda za vnitřními motivy nemohou stát nějaké vytěsněné pocity selhání či neúspěchu, méněcennost či přítomnost komplexů a s nimi spojených tendencí ke kompenzaci právě skrze profesní rovinu.

1.2.2 Diferenciace motivů

Při diferenciaci motivů se můžeme setkat s různými hledisky, přičemž běžně jsou rozlišovány následující třídy motivů: pudy, emoce, potřeby, zájmy, sklony, ideály apod. (Čírtková, 2000).

Potřeby jako nejdůležitější druh motivů

Nejvíce pozornosti je v teorii i výzkumu motivů věnováno potřebám. Jejich základní členění, na kterém se shodují různé psychologické přístupy, je dle Čírtkové (2000) následující:

1. Biologické (primární) potřeby:
 - hlad a žízeň,
 - spánek a odpočinek,
 - sex.

2. Sociální (sekundární) potřeby:
 - potřeba sociálního uznání a sebeuplatnění,
 - potřeba vysokého výkonu,
 - potřeba seberealizace,
 - potřeby poznávání aj.

Biologické potřeby jsou vývojově prvotními motivy, na jejichž základě vznikají v procesu socializace člověka další motivační tahy. Motivační systém se vytváří během celého života, má hierarchické uspořádání, ale není zcela soudržný ani stálý, může být dokonce vnitřně rozporný a situačně podmíněný, tj. tím, jak se v čase mění, ovlivňuje i jiné psychické struktury osobnosti, které pak působí zpětně zase na něj (Čírtková, 2000).

Zájmy jako další významný druh motivačních sil

Zvláštní druhem motivačních sil jsou dále zájmy. Jejich základem jsou potřeby, které se konkretizují v podmínkách dané kultury. Zájem vypovídá o trvalejším zaměření jedince a odkrývá také nějaký stav potřeb. Charakter zájmů je nejvíce ovlivňován v dětství a v dospívání, kdy se formují základní zájmové směry, které se stabilizují kolem osmnáctého roku věku a jejich další proměny po tomto období jsou spíše výjimkou. Sociální a ekonomické podmínky života usnadňují nebo znesnadňují vývoj určitých zájmů a jsou výrazem určitého nastavení osobnosti. Důležitou determinantou zájmů je ostatně i pohlaví. Muži se zajímají více o fyzické činnosti, politiku, obchod, o mechanické a vědecké problémy, kdežto ženy se více zajímají spíše o umění, literaturu, sociální služby, domácí záležitosti. Zájmy ale souvisí i se sociální zkušeností jedince v rámci procesu socializace, kde jsou patrné souvislosti mezi zájmy rodičů a dětí, které mohou vycházet z identifikačních vzorů, ze síly emočního pouta s rodinným příslušníkem nebo z rodinné tradice povolání (Zacharová & Šimíčková-Čížková, 2011).

1.2.3 Sociální motivy

Většina současných psychologů dnes v chápání sociálních motivů vychází z Murrayho (Winter, 1996 in Plháková, 2003) myšlenek, podle kterých jsou tyto pohnutky zakódovány v mozku jako vrozené dispozice, které se aktivují a rozvíjejí především v dětství v průběhu procesu socializace. V návaznosti na Murrayho výzkum motivů poté přispívá svou zásadní teorií Winter (1996, in Plháková, 2003), který definuje tři druhy potřeb v rámci sociálních motivů člověka: potřebu výkonu, afiliace a moci, přičemž pro účely naší práce intuitivně považujeme za hodnotné přiblížit problematiku motivů k výkonu.

Motivy k výkonu

Tento pojem zastřešuje potřebu vytyčovat si náročné cíle a vyvíjet úsilí pro jejich dosahování. Podle McClellanda (1984, in Plháková, 2003) je tento druh potřeb významně formován již v raném dětství. Rodiče osob s velkou potřebou úspěšného výkonu je pozitivním způsobem povzbuzovali ke zvládnutí obtížných úkolů, oceňovali jejich úspěchy, podporovali jejich vytrvalost a tvořivé hledání cest k dosažení obtížných cílů. Ambiciózní rodiče orientovaní na výkon poté očekávají dobré výkony a úspěchy ve škole či v zaměstnání i od svých dětí, na které je tato potřeba výkonu dále přenášena. Lidé s velkou potřebou úspěchu tak pravděpodobně v dětství internalizovali výkonové požadavky svých

rodičů. V dospělosti však soutěží především se svými vnitřními standardy excelentní výkonnosti, které určují, kdy podali subjektivně vynikající výkon a kdy nikoliv (Plháková, 2003).

Četné výzkumy na toto téma dle Heluse (2018) prokázaly, že osoby se silnou výkonovou motivací vykazují následující rysy:

- Při řešení úkolů jsou tito jedinci vytrvalejší a více se orientují na budoucnost (plánování aktivity, posilování vyhlídek na úspěch aj.).
- V náročných úkolech u nich převládá zájem o úspěch nad strachem z neúspěchu, přičemž toto zjištění vedlo k rozlišení dvou typů osob, a to s orientací na výkon/úspěch versus orientace na vyhnutí neúspěchu.
- Při rozhodování o náročnosti úkolu vybírají osoby orientované na výkon zpravidla úkol střední obtížnosti, tj. takový, na jehož zvládnutí musí vynaložit značnější úsilí, díky kterému je pozitivní výsledek reálný.
- Svůj úspěch připisují spíše vynaloženému úsilí než nadání nebo vnějším faktorům, což je do budoucna více aktivizuje.

1.2.4 Individuální psychické motivy

Zdá se, že některé mentální pohnutky nejsou orientovány na dosahování různých cílů ve vnějším světě, ale směřují především k „*uchování vnitřního řádu*“, což je pojem, se kterým poprvé pracuje Bühlerová (Madsen, 1979 in Plháková, 2003). Upokojování individuálních psychických motivů tak zajišťuje optimální integraci mentálních funkcí neboli dosažení duševního zdraví, které Kohut (1991 in Plháková, 2003) definoval jako schopnost úspěšně milovat a pracovat. K těmto pohnutkám patří potřeba sebeurčení, potřeba stabilní a soudržné osobní identity, snaha najít smysl života a řídit se vnitřními etickými standardy (Plháková, 2003).

Vnitřní a vnější motivace

Individuální psychické motivy do značné míry souvisí také s vnitřní a vnější motivací. O vnější (extrinšické) motivaci hovoříme v případě, kdy jedinec provádí určitou aktivitu za účelem odměny, např. finanční. Vnitřní (intrinšická) motivace naopak ovlivňuje lidské chování a prožívání bez ohledu na vnější odměnu a vede k aktivitám, které jsou uspokojující samy o sobě. Podstatou vnitřní motivace je přirozená lidská tendence

vyhledávat novost a rozptýlení, dokazovat si svou schopnost řešit problémy, překonávat překážky, zvládat obtížné úkoly a řídit svůj vlastní život (Plháková, 2003).

Na poli pracovní motivace Daigeler (2008) vytyčuje vnitřní motivaci skrze motivy, které se vztahují bezprostředně k obsahu a cílům úkolu, přičemž klasické faktory vnitřní motivace uvádí následující:

- radost ze samostatné práce,
- rozvíjení vlastních kompetencí,
- motiv výkonu,
- uznání,
- obsahově atraktivní činnost,
- potřeba seberealizace a životního smyslu.

Naopak o vnější motivaci (extrinstické) hovoří Daigeler (2008) podobně jako Plháková (2003) tehdy, pokud k jednání člověka pohánějí podněty zvenčí. To ovšem neplatí obráceně, tj. když se vytratí podnět, je pryč i motivace. Vnější motivace nepůsobí trvale, ale funguje jen v případě neustálého dodávání podnětů, kterými jsou např.:

- peněžní příjem,
- privilegia,
- společenský status,
- pracovní podmínky.

1.3 Ženy v tradičních mužských profesích v hledáčku výzkumníků

Jak dokládají mnohé výzkumy, nepříznivé společenské předsudky a postoje nejen u nás, ale i v zahraničí, bohužel často ztěžují kvalifikovaným ženám dosahovat jejich plného profesního potenciálu, pakliže se jedná o vstup do tradičních mužských profesí. Velké procento takových žen tak vnímá bariéry vstupu vystavené na pochybnostech zaměstnavatelů s ohledem na srovnávání genderového výkonu (Roche, 2006).

Ovšem pokud je žena technicky zaměřená či disponuje jinými odpovídajícími předpoklady, orientuje se ve specifických věcech dané profese a má k nim blízký vztah, pak by neměl být důvod bránit její přirozenosti a plné seberealizaci v oborech, byť pro ženy méně obvyklých. Přesto jisté bariéry a předsudky vůči těmto ženám existují, ostatně jak dokládají následující témata podkapitol.

1.3.1 Genderová zaujatost

Bagilhole (2002) poznamenává, že povolání a pracovní místa jsou obecně rozlišována na tradičně mužské a tradičně ženské. Existují totiž vrozené i naučené rozdíly v dovednostech a schopnostech podle pohlaví, které determinují jejich nositele do odpovídajících profesních pozic. Nezbytnost typicky maskulinních charakteristik (soutěživost, agresivita, sebeprosazení, racionální a strategické myšlení), tak spadá např. do oblasti vedení a managementu lidí nebo technických profesí. Ženám jsou naopak dány atributy naplňující předpoklady pro pečovatelské a emocionálně laděné práce, jako např. práce s dětmi, se seniory, s nemocnými apod. A přestože jsou v dnešní době genderové rozdíly stále více rozměňovány, bude toto tradiční pojetí mužských a ženských profesních perspektiv pravděpodobně přetrvávat i nadále, protože vyvěrá z naší lidské přirozenosti. Proto ženy, které tyto konvence překračují, prožívají možné konflikty a dilemata, o které se zajímají dnes již mnohé výzkumy.

Ženy musí totiž v některých povoláních vystupovat jako muži a prezentovat mužské chování, což v praxi může pro ženu představovat komplikovaný úkol. Jamieson (1995, in Bagilhole, 2002) např. uvádí, že když se ženy chovají jako muži, zpochybňují „přirozené“ právo mužů na pozici síly. Pokud se však chovají jako ženy, jsou považovány za neadekvátní k výkonu daného, tradičně mužského povolání. Tímto jsou v obou případech v dosti nevýhodném postavení. Martin (1980, in Bagilhole, 2002) toto ilustruje na příkladu policistky na hlídce – čím více se policistka chová a jedná jako muž, tím více tlačí do ústraní svou ženskost. Na druhou stranu, čím více se chová jako žena, tím menší ochranu je schopna poskytnout, tím méně adekvátní je jako partnerka pro svého kolegu policistu. Kimmel (2000, in Bagilhole, 2002) k tomuto dále uvádí, že ženy vstupující do armády čelí obdobnému dilematu jako výše popsané policistky. Výrazné potlačení femininní složky osobnosti u těchto žen se tak zdá být dále prohlubováno jejich přítomností v mužském prostředí, což by podporovalo sílu vlivu prostředí a konformity jedince, tj.

i přesto, že se jedná o ženu, pokud se nachází v mužském světě, stává se více konformní s muži a jejich maskulinními projevy v chování.

1.3.2 Přístup mužského kolektivu a střet generací X a Y

Užitečný pohled k této problematice podává rozhovor s Marií Křivanovou (Smutná, 25. 12. 2015) přímo z vojenské praxe aktivních záloh AČR. Podle ní mužští kolegové neberou ženu v týmu nutně jako nevýhodu, když ovšem projeví zápal a ukáže, že je schopná, přičemž nadřazenost z jejich strany nikdy nepocítovala. Jako pro pohlednou blondýnku však pro ni bylo dále podle jejích slov o to těžší se z počátku prosadit a zapadnout:

„Někteří si asi ze začátku řeknou, panebože barbína. Ale když ukážete, že to ve vás je, uděláte své maximum, ocení to a berou vás jako rovnocenného partnera, i když ví, že nemáte kapacitu jako chlap. Testují si každého nováčka v rotě, a o to zvědavější jsou, jak zapadne žena. I velitel ocení, když zvládnete něco, co často dělá problém i mužům“ (Smutná, 25. 12. 2015, rozhovor s Marií Křivanovou pro Idnes.cz).

Marie Křivanová dále popisuje, že člověk v armádě musí umět fungovat sám za sebe a současně se dokázat spolehnout na druhé. I když základním výcvikem prošla převážně s vrstevníky, průměrný věk členů roty, kam ji po jeho absolvování přiřadili, je vyšší, přičemž pozoruje patrné rozdíly v přístupu k ní coby k ženě: *„Vrstevníci mě brali trochu jinak, jsou zvyklí na fungování žen v různých životních sférách, berou nás víc jako sobě rovné. U starších lehce převládá dřívější výchova ke galantnosti a větším ohledům k ženám. Jsou zvyklí, že ženská doma varí a opečovává je. Ne, že by na vás koukali s despektem, ale ženu mají postavenou trochu někde jinde. Ne všichni, ale cítila jsem to“* (Smutná, 25. 12. 2015, rozhovor s Marií Křivanovou pro Idnes.cz).

Rozdílné přijímání žen v mužském kolektivu může být z našeho pohledu výzkumníků výrazně ovlivněno generačními rozdíly. Horváthová, Bláha, & Čopíková (2016) definují současné ekonomicky aktivní generace, které se na dnešním trhu práce střetávají následovně: generace X, v České republice označovaná též jako Husákovy děti – jedinci narození v 60.tých až začátkem 80.tých let minulého století, a generace Y, tzv. mileniáni – jedinci narození v 80.tých až 90.tých letech minulého století.

Muži starší generace X vycházejí ještě z klasického modelu rodiny, kdy se žena primárně stará o domácnost, vychovává a pečuje o děti, přičemž nemá výraznější profesní ambice. Hlavní živitel rodiny je zde primárně muž. Naproti tomu muži generace Y přijímají ženy

více jako své rovnocenné partnery, přičemž zastávají již moderní styl fungování rodiny, kde ženám je dopřáváno více prostoru k profesní realizaci a muži aktivně pomáhají s péčí o potomky a domácnost (Horváthová et al., 2016).

Ženy zahrnuté do našeho výzkumu jsou převážně výsekem generace Y – generace, které je od malička vštěpováno, že dosáhne všeho, čeho bude chtít. Generace, jejíž způsob života, myšlení a chování je vysoce ambiciózní, s cílem mít zajímavou práci plnou výzev s důrazem na osobnostní rozvoj a růst.

1.3.3 Vnímání sebe sama v mužském světě

Wesleyová (2012) se ve své případové studii zabývá vlivem odborného mentorství na začleňování žen a dlouhodobý úspěch v tradičních mužských oborech, jako jsou např. technické či inženýrské práce, průmyslová výroba, doprava či stavebnictví. Respondentky zde mimo jiné hovoří o svých osobních charakteristikách a vlastnostech, které obecně označují za maskulinně orientované a které jim, podle jejich slov, pomohly obstát v mužských profesích – jsou jimi následující: trpělivost, pozitivní přístup, osobní vnitřní síla, smysl pro humor, schopnost některé věci prostě nechat jít a zdravé sebevědomí.

Mnohé ženy ve výzkumu Wesleyové (2012) dále k problematice vnímání sebe sama s ohledem na maskulinně orientované rysy v profesní rovině charakterizují samy sebe následovně:

- » Vždy jsem byla spíše mužský typ a mám mnohem více přátel mužů než žen, v práci i v osobním životě. «
- » Prostě se v mužském světě cítím dobře. «
- » Jsem celý táta. «
- » Na střední škole (obor elektronika) jsem byla jediná holka ve třídě a mám přátele spíše muže než ženy. S muži si rozumím více. «
- » Největší výzvou v mé profesi je asi moje fyzická zdatnost. Jsem drobná a tak mě muži soudí podle vzhledu, protože v jejich profesi je spousta těžké a tvrdé práce, která vyžaduje fyzickou zdatnost a sílu. «

Přesto, že tato studie se nesoustředí primárně na motivy žen pracujících v tradičních mužských profesích, poskytuje nám užitečné informace a zkušenosti, zejména pak zajímavý pohled žen na sebe sama, resp. vlastní vnímání jejich maskulinních charakteristik, kterými disponují a které jim dovolují úspěšně setrvat na daných

pozicích. Získáváme tak cenný zdroj inspirace v pochopení osobnosti vybraného typu žen a utváření jejich motivů. Zde je patrné, že pokud je člověku daná věc přirozená, náročnější podmínky jej neodradí.

V civilní sféře se ženy na základě zahraničních výzkumů (např. Roche, 2006 nebo Wesley, 2012) zajímají o tradiční mužské profese (průmysl, stavebnictví, doprava) v první řadě z důvodu vyššího platového ohodnocení, což je z psychologického hlediska řazeno do kategorie vnější motivace. V prostředí armády a policie lze však pozorovat, že motivy žen jsou mnohem více spojovány s vnitřními motivy, tj. potřebou nalezení odpovídající dávky seberealizace, která představuje přirozenou a žádoucí tendenci k růstu vlastní osobnosti každého z nás, přičemž růst vlastního já směřuje k optimálnímu ovládnutí prostředí a přiměřené kontrole stále širších jevů, včetně uspokojování osobních potřeb a rozvoje (Zacharová & Šimíčková-Čížková, 2011).

1.3.4 Otcovský vzor a jeho vliv na profesní život ženy

Hennigová a Jardinová zrealizovaly v roce 1979 ojedinělý výzkum mezi pětadvacetiletými ženami, mimořádně úspěšnými v odpovědných manažerských pozicích a subjektivně spokojenými se svým životem. V tomto výzkumu se pátralo, kde mají úspěch a spokojenost těchto žen své kořeny, přičemž výsledky překvapily svou jednoznačností. Drtivá většina z oslovených manažerek strávila své dětství v blízkosti láskyplného angažovaného otce, který s dcerkou trávil mnoho času, zapojoval ji do mužských aktivit (např. rybaření či lovu), podporoval ji v odvaze a průbojnosti, učil ji, jak se prosazovat a dával jí nahlédnout do mužského světa a způsobu jeho myšlení, vkusu i zálib. Z tohoto výzkumu tak poprvé vyplynulo, že otec je prvním nejdůležitějším mužem v životě ženy, že pevný vzájemný vztah mezi otcem a dcerou výrazně zvyšuje pravděpodobnost, že dívka bude mít v dospělosti zdravé sebevědomí i sebeúctu, bude se umět orientovat v problémech a řešit je a bude schopna pevného a soudržného vztahu se svým vlastním životním partnerem (Lábusová, 2008).

Obdobně i Wright (1998) považuje na vztahu otce a dcery za stěžejní, že někteří otcové vštěpují svým dcerám rozšířený pohled na jejich schopnosti a zároveň je podněcují k lepším výkonům. Dcery se tak od svých otců učí, jak používat sílu v pracovních vztazích a mohou tak získat i představu o kladné a záporné stránce tradičního přístupu k práci.

VÝZKUMNÁ ČÁST

2 VÝZKUMNÝ PROBLÉM

Výzkumný problém této práce byl odvozen od úvodního zamyšlení se nad otázkou, co nás vlastně činí tím, kým jsme, přičemž na neobvyklých případech, jakým je např. náš výzkumný soubor, je vnímání významných skutečností značně zostřeno. Pojdme si proto v následujícím textu blíže objasnit okolnosti pro výběr ohniska našeho zájmu.

Kultura a jí vytvořené a reprezentované sociální struktury připisují svým členům na základě jejich pohlaví určitý typ chování a vlastností, formovaných během procesu socializace, přičemž společnost jejich vykazování očekává. Jedná se o tzv. genderové role, podle kterých je posuzováno postavení daného jedince ve společnosti, na trhu práce, v zaměstnání a které determinují jeho možnosti právě na základě charakteristiky pohlaví. Tyto role tak výrazně postihují soubor neformálních pravidel vytvořených společností a vybočení z těchto pravidel bývá chápáno jako odklon od normy (Šnýdrová, 2006).

Za jistý příklad z praxe takového odklonu od společenských norem lze označit ženy realizující se v náročných podmínkách tradičních mužských profesí, čímž jednoznačně vybočují z obecného chápání toho, co je typicky femininním obsahem projevů osobnosti většiny žen.

Proč se ale u některých žen umocní přesně opačné genderové tendence, a to konkrétně ve vztahu k výběru jejich profese? Kociánová (2010) uvádí, že práce člověku umožňuje kromě uspokojení existenčních potřeb také uspokojení potřeb sociálních. Úspěchy v pracovní činnosti posilují sebedůvěru a pro mnoho lidí je v neposlední řadě jejich profese příležitostí k seberealizaci a rozvoji. Výzkum Smetáčkové (2017) však ukazuje, že v tradičně mužských profesích jsou ženy málo uznávané, a to zejména v manuálních, technicky zaměřených a fyzicky náročných povoláních. Dále podle Kolářové (2014) mají muži sklony ženskou práci často podceňovat, každý ženský neúspěch velmi ostře posuzovat a často zobecňovat na všechny ženy jako důkaz jejich nevhodnosti pro daný obor.

I přes výše uvedené, ne příliš optimistické vyhlídky nicméně existují ženy, které do takových profesí touží vstoupit a realizovat se v nich. Proto lze usuzovat, že odhodlání

těchto žen musí být bezesporu podmíněno velmi silnými vnitřními motivy spolu s odpovídajícím nastavením jejich osobnosti, což pokládáme za stěžejní oblast našeho výzkumného šetření motivů chování a jednání člověka.

2.1 Cíle výzkumné práce

Hlavním cílem výzkumné části této práce je zmapovat motivy žen pro vstup do tradičních mužských profesí spolu s výčtem podmiňujících faktorů působících na vznik těchto motivů v průběhu jejich života.

O tuto problematiku se zajímáme, neboť osobní cíle a motivy chování a jednání člověka hrají mimořádně důležitou roli pro efektivitu pracovní, potažmo životní aktivity každého z nás (Kohoutek, 2018).

Předmětem našeho výzkumného zájmu je dále i gender hledisko, respektive poměr maskulinních a femininních složek v osobnosti vybraných žen. Existují totiž vrozené i naučené rozdíly v dovednostech a schopnostech právě podle pohlaví, které determinují jejich nositele do odpovídajících profesních pozic (Plháková, 2003), o to více je proto zajímavé pozorovat motivy žen, které se realizují na pracovních pozicích typických pro muže.

2.1.1 Dílčí cíle výzkumu

Budeme-li dále vycházet z Maxwella (2005), potom v rámci této práce naplníme další dílčí cíle výzkumu, a to:

1) Intelektuální cíl – jak výzkum rozšíří odborné poslání?

Zkoumání původu motivů člověka je nelehký úkol a studií takového formátu není mnoho. V tomto směru proto pokládáme náš výzkum za cenný díky své ojedinělosti a zároveň užitečný díky své vzrůstající aktuálnosti, neboť situací, kdy se žena rozhodne pro kariéru srovnatelnou s mužem, přibývá a tyto případy budou nadále narušovat stereotypy ve vnímání ženského prvku. Poskytnutí hlavního slova zástupkyním ženského pohlaví v tradičních mužských profesích tak může přinést do této problematiky nový vhled. Obecně totiž platí, že schopnosti člověka nejsou samy o sobě zárukou úspěšného uplatnění

a setrvání, a to v jakémkoliv směru. Rozhodující jsou až dostatečně silné, motivační činitele.

2) Praktický cíl – jak výzkum pomůže praxi?

Výsledky výzkumné činnosti mohou být užitečné pro ženy v tradičních mužských profesích lépe porozumět svým motivům, prohloubit sebepoznání, případně podnítit sebereflexi ve vztahu k vykonávané profesi, ale i k sobě samé, jelikož mužské profese jsou pro ženy fyzicky i psychicky velmi náročné, což v případě pracovních nezdarů či dlouhodobého vyčerpání může vést k pochybnostem o své vlastní osobě, eventuálně přerůst až v osobní krizi. Informace zde dostupné tak mohou posloužit jako prevence či osvěta.

Jako potenciálně využitelný sledujeme tento výzkum také pro oblast psychologie práce, a to konkrétně v souvislosti s případnou nejistotou či pochybnostmi během obsazování některých specifických mužských pozic ženami. Touto prací se chceme také pokusit narušit společenské předsudky vůči této skupině žen a uvést věci do smysluplnější perspektivy, jelikož vnímání této problematiky je podle nás dosti krátkozraké, neboť chybí podrobnější stanovisko hlavních aktérů problému.

3) Personální cíl – jak práce obohatí výzkumníka samotného?

Výzkumnice se coby žena pracující v AČR s cílem stát se vojenskou psycholožkou může na základě povahy své profese setkávat s podobným typem žen, což představuje možnost reálného využití nasbíraných poznatků např. v poradenské činnosti či při výběrových řízeních.

2.1.2 Stanovení výzkumných otázek

Na základě výše popsaných cílů výzkumu jsme stanovili tři výzkumné otázky:

- 1) Jaké motivy vedou ženy k realizaci v tradičních mužských profesích a jaké faktory mají zásadní vliv na jejich utváření?
- 2) Jaký je poměr maskulinity a feminity u těchto vybraných žen?
- 3) Jak tyto ženy přijímá mužský kolektiv?

3 TYP VÝZKUMU A JEHO METODOLOGIE

Vhodně zvolená metodologie výzkumu je základní předpoklad pro úspěšnou realizaci výzkumu, hned vedle stanovení cílů a zajištění validity.

V souladu s naším výzkumným záměrem a zásadami metodologických postupů, bude tato práce koncipována jako smíšený (zejména kvalitativní výzkum podpořený kvantitativně dotazníkovým šetřením) typ výzkumu, kde příběhy našich respondentek budou podrobeny analýze dat metodou *zakotvená teorie* dle metodologie Strausse & Corbinové (1999) za účelem vyhledání charakteristických souvislostí nezbytných pro zodpovězení stanovených výzkumných otázek.

Konečným produktem naší výzkumné činnosti bude *Výsledné schéma motivů žen v tradičních mužských profesích spolu s Maticí podmiňujících vlivů* na utváření těchto motivů.

3.1 Výzkumný soubor a kritéria jeho výběru

Základním souborem pro výběr respondentek do našeho výzkumu jsou ženy v produktivním věku realizující se v tradičních mužských profesích. Takto definovaný základní soubor je však příliš obecný. Může se jednat o ženy pracující v průmyslu, stavebnictví, dopravě, vědě apod. Pro zabezpečení vyšší míry homogenity je proto výběr výzkumného souboru zacílen pouze do státních ozbrojených složek, resp. do prostředí Armády a Policie České Republiky, kde je vyhledávání respondentek realizováno metodou záměrného účelového výběru (podle předem stanovených kritérií) dle metodiky Miovského (2006).

Abychom si přesně definovali, co pro potřeby výzkumu rozumíme tradiční mužskou profesí, zavedeme si dále pojem genderová segregace trhu práce. Tímto odborným

termínem budeme rozumět silnou nadreprezentovanost jednoho či druhého pohlaví v určitých zaměstnaneckých kategoriích, která je odpovědná za existenci relativně separovaných segmentů trhu práce – typicky ženského a typicky mužského povolání (Valentová, Šmídová, & Katriňák, 2007).

Hranici nadreprezentovanosti jednoho pohlaví nad druhým stanovujeme dle Bagilhole (2002) na minimálně dvě třetiny z celkového počtu zaměstnaných v daném oboru, tj. abychom hovořili o tradiční mužské profesi, musí být naplněno kritérium minimálně 70% koncentrace mužů v daném oboru. K tomuto však neexistují přesné statistiky, tj. kolik žen se procentuálně nachází na takových pozicích. Podáváme proto alespoň hrubý odhad na základě osobního sdělení personálních orgánů ozbrojených sil, že v takto definovaných, vyhraněných, ryze mužských pozicích jsou ženy opravdu spíše minoritou.

Náš výzkumný soubor tak představuje ženy na vybraných, vysoce specializovaných pracovištích, jako např. u letectva, zásahových a bojových útvarů a vyšších manažerských pozic v rámci AČR a PČR. Počet vybraných respondentek je korigován tak, aby bylo dosaženo alespoň částečné saturace dat.

3.2 Metody sběru dat

Pro účely našeho výzkumného šetření je využito kombinace hned několika vybraných postupů, čímž je v podstatě zabezpečen jeden z požadavků na validitu výzkumu – triangulace. Jedná se zde o použití klasických metod sběru dat, jejichž skladba je spolu s jejich podrobnějším popisem uvedena v následujících podkapitolách.

3.2.1 Narativní interview

Pro náš výzkum se jevila jako nevhodnější kvalitativní metoda narativní interview, metodicky koncipovaný dle Hendla (2005). Tento typ interview vychází ze skepse vůči možnosti získat přístup ke zkušenosti jedince prostřednictvím schématu otázka – odpověď. Proto se zde pracuje s předpokladem, že existují subjektivní významové struktury o určitých událostech, které se vyjeví při volném vyprávění a naopak neprojeví při cíleném dotazování. Narativní interview je konstruován skrze prvotní stimulaci k vyprávění respondenta o svém životním příběhu a následně doplňován otázkami pro odstranění nejasností, případně parafrázováním dotazovatele pro ujištění o správném chápání

sdělovaného obsahu. Pozornost se tedy věnuje např. minulosti, kontextovým faktorům a postojům, které předcházely určité události – v našem případě vstupu ženy do tradiční mužské profese. Zkoumají se tak možné příčiny, determinanty, faktory, procesy a zkušenosti, jež k ní měly vztah (Hendl, 2005).

Cílem našich narativních interview bude snaha o identifikaci motivů na vědomé úrovni spolu se stimulací nevědomé úrovně skrze vzpomínky, popis pocitů či přání za účelem vysledovat možné původce motivů pro výběr dané profese, přičemž vyprávění našich respondentek bude stimulováno následujícím typem otázek:

- 1) Jaký vliv na Vás měli v tomto ohledu rodiče, sourozenci, popřípadě kdo jiný vás ještě nejvíce ovlivňoval?
- 2) Výzkumy hovoří o značném vlivu otců na budoucí karierní schopnosti a ambice jejich dcer. Můžete mi povyprávět více o vašem vztahu s tátou?
- 3) Které osoby ze svého okolí byste označila za své životní vzory a proč?
- 4) Čemu se věnujete ve volném čase, jaké jsou vaše zájmy?
- 5) Jak byste zhodnotila, že vás mužský kolektiv přijal, přijímá?

Vedení interview bude probíhat v kombinaci s aktivním pozorováním, které bude zacíleno na všímání si projevů femininních či maskulinních tendencí ve vzhledu, odění či vyjadřování daného jedince.

3.2.2 Kresba lidské postavy Figure Drawing Test (FDT)

V teoretické části práce podle Nakonečného (2009) uvádíme, že lidské chování nejčastěji pramení ze skrytých, nevědomých motivů, přičemž snahy o jejich objevení vycházejí obvykle z užití velmi specifických metod, mimo jiné i tzv. projektivních metod, které v naší práci pro možné dokreslení zkoumaných motivů použijeme, přestože zde klinický přístup neaplikujeme. Je však nutné se smířit s jejich pouze relativní spolehlivostí a pouze hypotetickou platností všech závěrů. V této práci proto užíváme tuto metodu pouze jako metodu doplňkovou ke standardizovaným testovým metodám, v našem případě k dotazníku určujícímu psychosexuální roli Bem Sex Role Inventory (BSRI).

Námi zvolená kresebná projektivní metoda je kresba postavy, v současnosti mezi psychology nejvíce rozšířená varianta Baltrusche s názvem Figure Drawing Test (FDT) z roku 1956. Altman (2011) pracuje s teorií, že kresba postavy zkoumá mimo jiné identifikaci s vlastní psychosexuální rolí jedince, potažmo odhaluje jeho postoje a vztahy

k opačnému pohlaví, což by v našem případě mohlo posloužit jako vodítko, do jaké míry se žena v tradiční mužské profesi nevědomě personifikuje s maskulinně orientovanou identitou.

Administrace testu probíhá následovně: na přehnutý list formátu A4 je respondentka vyzvána nakreslit na levou polovinu listu lidskou postavu. Po dokončení kresby je instrukce kresby směřována na pravou polovinu listu pro kresbu postavy opačného pohlaví. Po skončení druhé kresby je otevřen rozhovor s dotazy k jednotlivým postavám: zda-li se jedná o konkrétní osobu, jaké má vlastnosti, zda-li jsou postavy ve vzájemném vztahu apod. (Svoboda, Humpolíček, & Šnorek, 2013).

Zkoumání typu kresby první identifikační postavy ve vztahu k pohlaví probanda bylo již předmětem mnoha studií, např. Arnoffa a McCormicka (1990 in Badošek, 2011), kteří používali test kresby postavy v modifikaci podobné Baltruschovu způsobu zadávání k validizaci dotazník BSRI, který bere v úvahu zjištění Bemové, že na feminitu a maskulinitu nelze pohlížet dichotomicky, ale jako na kontinuální veličinu, kdy každý z nás se nachází na jiné úrovni genderového spektra s různou mírou maskulinity a feminity, přičemž jejich vyvážená kombinace představuje ještě třetí, tzv. androgynní genderové určení.

3.2.3 Dotazník Bem Sex Role Inventory (BSRI)

Dotazník BSRI poprvé zveřejnila Bemová v roce 1974, čímž jej v podstatě poskytla volně k používání pro výzkumné účely. Jelikož je však gender vázáný na specifické kulturní prostředí, k dotazníku již jeho autorka neposkytla obecně platné normy, pouze doporučila, aby se normy vytvářely vždy pro specifické prostředí zaměřené na skupinu, kterou chceme posuzovat. Do českého prostředí se poté tento dotazník, původně konstruovaný pro americké prostředí, podařilo adaptovat dvěma studentům z Karlovy univerzity, kteří tento svůj projekt uveřejnili v časopise Psychologie dnes (Fajmonová & Osuský, 2004).

Dotazník BSRI se stal jedním z nejpoužívanějších nástrojů, které slouží k měření genderu. Tvoří jej 20 maskulinních, 20 femininních a 20 na genderu nezávislých neutrálních charakteristik, kdy každou vlastnost u sebe respondentka hodnotí na škále 1 až 7 podle toho, nakolik je pro ni charakteristická či nikoliv. Získaný výsledek následně tvoří tři skóry – skór feminity, skór maskulinity a z nich odvozený skór androgynie. Při diferenciaci mezi těmito genderovými kategoriemi následně pracujeme s upraveným skórem androgynie, jelikož interpretace původního skóru Bemové (1974 in Fajmonová & Osuský, 2004) je

problematická z důvodu nedostatečné diferenciacie medzi androgynními (vysoká míra maskulinity i feminity současně) a nediferencovanými jedinci (nízká míra maskulinity i feminity současně) (Fajmonová & Osuský, 2004). Přesné znění dotazníku BSRI spolu s jeho normami je obsahem Přílohy č. 4.

3.3 Proces sběru dat a etické hledisko

Proces sběru dat započal v roce 2018 cíleným získáváním kontaktů na základě doporučení od kolegů vojáků a policistů. Některé respondentky splňující kritéria výzkumu výzkumnice našla v řadách svých přátel a známých.

Následné oslovování potenciálních respondentek probíhalo cestou e-mailové komunikace a sociálních sítí, kde docházelo k výměně informací nutných pro zvážení vhodnosti respondentky v závislosti na stanovených kritériích výběru výzkumného souboru.

Pilotní studii aplikovala výzkumnice sama na své osobě, jelikož se obdobně jako respondentky výzkumu realizuje v tradiční mužské profesi. Tímto se podařilo včas vysledovat a odstranit případné nedostatky ve směřování a celkovém pojetí interview.

Následná setkání s respondentkami výzkumu probíhala v atmosféře poklidných kaváren. Průměrná doba interview činila 150 minut. Podpisem informovaného souhlasu (Příloha č. 2) bylo zabezpečeno svolení respondentek daný interview nahrávat na diktafon a získaný záznamový materiál dále využívat dle potřeb výzkumu.

Vzhledem k časové náročnosti vyhledávání respondentek a následné realizaci sběru dat probíhala tato fáze výzkumu dva roky a uzavřena byla až počátkem roku 2020. Během tohoto období byla průběžně zpracovávána transkripce interview.

Z důvodu ochrany osobních dat byly respondentky anonymizovány a jejich výpovědi mírně poupravovány tak, aby nebyla možná identifikace jejich pracovních pozic či jejich identity samotné vzhledem k extrémně nízkému počtu ženských zástupkyň na takovýchto pracovištích. Tímto krokem bylo z naší strany maximálně eliminováno riziko rozpoznání jejich identity. Bohužel z těchto důvodů následně nelze u jednotlivých záznamů interview blíže specifikovat ani to, zda-li se jedná o případ policistky či vojákyně.

4 ANALÝZA DAT METODOU ZAKOTVENÁ TEORIE

Z důvodu použití více výzkumných metod (narativní interview, kresba postavy FDT, dotazník BSRI) za účelem metodologické triangulace budou sesbíraná data analyzována metodou *zakotvená teorie (Grounded Theory)*, která nám umožní integraci dat různého charakteru (verbálního, neverbálního, grafického). Přesněji jak Strauss & Corbinová (1999) uvádějí k této metodě, jedná o postupy, při nichž dochází k produkci teorie induktivně odvozené z analyzovaného problému: „*Nezačínáme teorii, kterou bychom následně ověřovali. Spíše začínáme zkoumanou oblastí a necháváme, ať se vynoří to, co je v této oblasti významné*“ (Strauss & Corbinová, 1999, 14).

Během kvalitativního výzkumu obvykle dochází k hromadění velkého množství dat, které je potřeba organizovat v nějaké databázi. K tomuto využíváme počítačových programů Microsoft Excel a zejména Atlas.ti, kde pracujeme v různých úrovních kódování dle Strauss & Corbinové (1999) metodologie.

V první úrovni, tzv. fázi otevřeného kódování, probíhá prvotní ošetření kvalitativních dat – kategorizace a redukce transkribovaných interview. Zde aplikujeme klasickou techniku deskriptivního kódování, což je přiřazování výstižného názvu jednotlivým částem textu transkribovaného interview, případně tvorba užších skupin kódů zastřešujících pozorované jevy.

Následně přecházíme do druhé fáze axiálního kódování, kde užíváme tzv. *Zaměřeného kódování (Focused Coding)*, přičemž tato úroveň zpracování dat se již stává obsahem následující kapitoly. Zde prezentujeme významné kódy či nejnápadnější kategorie v datovém korpusu, které podle nás přinášejí nejvíce analytických informací a kolem kterých se bude v další fázi stavět výsledná teorie.

A na závěr probíhá selektivní kódování, které se již soustředí na tvorbu teorie okolo zadané ústřední kategorie – motivů. K tomuto nám pomáhá i sestavení obecné kostry příběhu.

4.1 Kvalitativní zpracování dat

Výzkumný materiál vstupující do kvalitativní analýzy dat se nachází v následující struktuře:

- 1) transkripce narativních interview;
- 2) interpretace testu kresby postavy FDT (Figure Drawing Test);
- 3) výsledky dotazníku BSRI (Bem Sex Role Inventory).

Úspěšný proces kvalitativní analýzy dat spěje dle metodologie pro *zakotvenou teorii* ke stanovení ústřední kategorie a následnému uvádění ostatních významných kategorií do vztahu jak k této ústřední kategorii, tak do vzájemných vztahů mezi sebou.

V tomto ohledu však máme práci značně zjednodušenou. Vzhledem k propozici našeho výzkumu pracujeme od začátku s již známou ústřední kategorií, kterou představují motivy, přičemž naše výzkumné úsilí je zaměřeno na identifikaci významných kategorií vztahujících se k této centrální dimenzi.

4.1.1 Axiální kódování

Obsahem tohoto úseku práce je prezentace nejdůležitějších statí z jednotlivých narativních interview spolu s jejich analytickým výkladem. A dále zde nebudou chybět ani výsledné interpretace dalších získaných výzkumných materiálů (kresby a dotazníku).

Axiální kódování spadá již do druhé úrovně zpracování kvalitativních dat. Během této fáze práce si již více všímáme určitých pravidelností, opakujících se vztahů mezi vlastnostmi a dimenzemi kategorií. Nicméně vztahy navrhované v axiálním kódování jsou stále ještě poměrně volné. Axiální kódování zde provádíme metodou *zaměřené kódování (Focused Coding)*.

Prvotní představení respondentek výzkumu

Našeho výzkumu se celkem účastnilo sedm respondentek ve věkovém rozmezí 26 – 36 let. Všechny zúčastněné mají VŠ vzdělání, žijí v harmonických partnerských vztazích, jsou zatím všechny bezdětné, nicméně rodinu do budoucna plánují. Ve volném čase rády intenzivně sportují a realizují se také závodně v republikových i zahraničních reprezentacích. Věnují se také střelbě, přičemž dvě z respondentek jsou držitelkami zbrojního průkazu.

Respondentka č. 1

Ambiciózní otec kvůli práci neměl čas na rodinu. Manželství následně skončilo rozvodem. Dcera se chtěla osamostatnit, vzdálit od rodinné nepohody. Blízký přítel jí následně seznamuje s prací u ozbrojených složek. Zkusí se tedy přihlásit na státní VŠ, kde je úspěšně přijata, i když v té době již studuje jiný obor, který následně opouští, jelikož ji dostatečně nenaplňuje. Po absolvování studia na státní VŠ nastupuje k výběrovému útvaru v rámci ozbrojených složek ČR. Je vysoce cílevědomá, dokáže na sobě tvrdě pracovat. Pro přijetí na tuto služební pozici se snaží udělat své naprosté maximum, obzvláště ve fyzické připravenosti, aby dokázala budoucím nadřízeným, že vybrali správného člověka.

- **úspěšný ambiciózní otec**
 - **častá absence postavy otce v rodině**
 - **vliv citově blízké osoby na výběr profese**
 - **rozvod rodičů**
 - **snaha osamostatnit se**
 - **orientace na výkon**
-

V otázce povahových rysů se tato respondentka hodnotí v jistých zásadních rysech své osobnosti velmi podobná otci, nicméně svého otce za svůj vzor nepovažuje. Ba naopak, když na sobě zaznamená některé problémové způsoby chování, které jí samotné na otci vadily, snaží se zastavit a změnit svůj postoj. Jako prvorozená dcera ze dvou dětí (mladší bratr) má větší vztah k samostatnosti a zodpovědnosti. Má ráda řád, pořádek ve věcech, když má stanovený plán úkolů a podle toho plní. Intenzivně se věnuje také sportu a střelbě.

„Co se týče rodičů, tak si myslím, že jsem spíše po tátovi, tedy co se týče např. přijímání výzev, ambicióznosti a potřeby karierního a osobnostního růstu, tak to mám hodně po něm, ale naopak jsou i rysy v jeho osobnosti, které mi naprosto nejsou blízké. To mamka je naopak hodně pohodová, nikam se netlačí, má ráda svůj klid. Můj tatka podniká, rád se pouští do nových věcí. Třebas na něco nového narazí, zaujme ho to a kolikrát jde do toho po hlavě i s určitým rizikem. Je také hodně ambiciózní, jakože si dává cíle, kterých většinou dosahuje a prostě je mu to přirozený. Ale nemůžu úplně říct, že je nebo kdy byl můj vzor. Hodně totiž vnímám chyby, které si myslím, že on dělá. A občas na sobě cítím, že mám jeho jednání a strašně si to uvědomuji, jakože třeba něco řeknu, nebo se nějak zachovám

a najednou si uvědomím, že to není dobře, že jsem teď jak táta a že taková nesmím být“ (osobní sdělení ze dne 23. května 2018).

→ **výrazné povahové rysy po otci (ambiciózní, cílevědomá)**

→ **prvorozená dcera**

→ **silný vztah ke sportu, soutěživost**

→ **vysoká míra schopnosti sebereflexe a sebepoznání**

→ **potřeba karierního rozvoje a růstu**

Respondentka dále v interview uvádí, že se nemá potřebu v mužském prostředí předvádět, povyšovat se nad muži či kompenzovat případné pocity méněcennosti apod. Otázkou v tomto směru však zůstává její vztah k otci.

„Nedá se říct, že bych si tam šla něco dokazovat. Prostě jsem si dala nějaký cíl a ten jsem splnila. Odškrtnuto a jdu dál. Takto to v životě mám. A co se týká té méněcennosti, tak nepociťuji, že bych si tímto potřebovala něco kompenzovat, ve smyslu, že já mám na víc než chlapi, že chlapi jsou nějaký a že ženské jsou stejné jako chlapi, že je rovnoprávnost, ne to vůbec. U mě to takhle není... Nicméně dospěla jsem k závěru, že můj táta, jak jsem zmiňovala, že je takový hodně ambiciózní a neměl kvůli tomu na nás jako na děti moc čas, tak tady mám někdy pocit, jako bych chtěla tátovi něco dokazovat. Ale určitě to není, že bych to dělala jenom kvůli němu, to rozhodně ne“ (osobní sdělení ze dne 23. května 2018).

→ **bez kompenzace pocitů méněcennosti**

Co se dále týká pracovních vztahů, vztah s kolegy se u této respondentky velmi podobá vztahu otcovskému, tj. přátelský, ale zároveň orientovaný na výkon, podporu, pochvalu, předávání zkušeností, rad apod. Dle úsudku výzkumníků je toto možné přenesení neuspokojených potřeb plynoucích z nedostatečně naplněného vztahu otce a dcery, přičemž je pravděpodobné, že tyto potřeby jsou u respondentky úspěšně saturovány právě nyní v mužském pracovním prostředí. Respondentka dále vyjadřuje svůj kladný vztah k mužskému kolektivu, ale i k práci samotné.

„Mužský kolektiv mi vyhovuje, můžu řešit takové ty věci, že oni mi poradí a oni mě berou, že mě vidí ne jako dítě, to je blbě řečeno, ale prostě, přeci jenom oni jsou zkušenější od života i tak celkově, dokážou mi poradit, třeba jaké si vybrat boty na běh a tak. Nalezneme spoustu společných témat. Jsou v pohodě, nemají na mě žádné narážky. Cítím se mezi nimi

opravdu dobře. Taký mě čas od času velmi potěší jejich uznání nebo pochvala“ (osobní sdělení ze dne 23. května 2018).

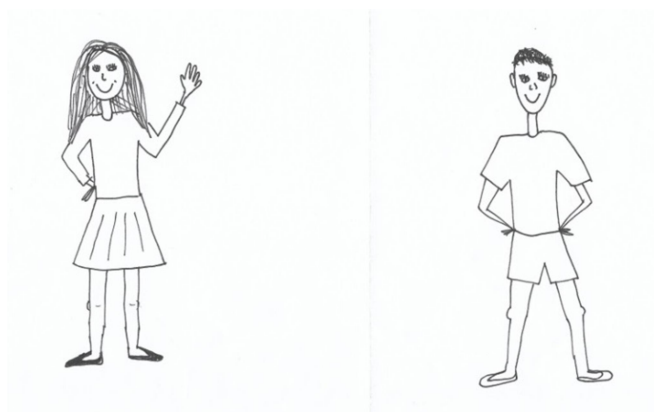
- **vztah respondentky s kolegy je obdobou vztahu dcery a otce**
 - **preference mužského pracovního prostředí**
 - **pozitivní přijetí mužským kolektivem**
 - **poctivý přístup k práci**
-

Interpretace testu kresby postavy (FDT):

Respondentka nejprve kreslí postavu ženského pohlaví, což poukazuje na její plnou identifikaci s ženským pohlavím. Kresba ženské postavy vyniká typickými femininními znaky (úprava vlasů, oblečení, postava), stejně tak kresba opačného pohlaví disponuje adekvátními maskulinními znaky (účes, oblečení, širší hranatá ramena).

Co se týká samotného provedení kresby, respondentka pojala kresbu spíše jako mechanickou výrobu bezproblémové, úhledné kresbičky bez výrazných projektivních prvků. Tímto může jít buď o způsob úniku před obtížnostmi kreslení, nebo o záměrnou obranu, jak se při testování příliš neotevřít.

Obr. č. 1: Test kresby postavy – respondentka č. 1

Vyhodnocení dotazníku BSRI:

Respondentka č. 1 se pohybuje v pásmu androgynie. V české populaci (mužů i žen) ve věku 30 až 50 let se s vyšší mírou androgynie, než má tato respondentka, vyskytuje pouze 5 % jedinců.

Tabulka č. 1: Výsledky dotazníku BSRI u respondentky č. 1

Skór maskulinity (HS)	4,95
Skór feminity (HS)	5,15
Skór androgynie (HS)	-0,20
Upravený skór androgynie	5,0
Genderový typ:	androgynní

Respondentka č. 2

Život ve vysokohorských podmínkách, jak sama respondentka popisuje, nebyl jednoduchý. Prostředí, kde tato žena vyrůstala, tak mohlo významně přispět k jejímu spíše tvrdému projevu a výrazným maskulinním povahovým rysům, podle respondentky zděděných po otci. Dětství prožila na horách, spíše samotářsky, se psem, obklopena přírodou. Ve hře a volnočasových aktivitách si vystačila převážně sama se svou fantazií. Má o mnoho let starší nevlastní sourozence, se kterými nebyla příliš v kontaktu, tudíž vyrůstala jako jedináček.

„Povahou jsem hodně po tátovi. On mě ale nikdy do ničeho nenutil a zájmy jsem měla vždycky podobné, jako byly ty jeho. Závodně lyžoval a já ve finále potom taky. Táta tam měl poměrně výrazný vliv na to, aniž by se snažil. Samo to tak vplynulo, nebrzdil mě v ničem, ani mě k ničemu netlačil, prostě to tak dopadlo“ (osobní sdělení ze dne 24. září 2018).

→ **pozorný, láskyplný otec**

→ **zdravé rodinné prostředí**

→ **výrazné povahové rysy po otci (ambiciózní, cílevědomá)**

→ **jedináček**

→ **přirozený zájem o mužský svět**

→ **silný vztah ke sportu**

Tato žena se původně věnovala umělecké činnosti (herectví, hudba), vzhledem ke své výrazně odlišné povaze od ostatních však toto prostředí opouští. Zde je patrné, že i přes působení prostředí, tj. školní výchova, vrstevníci, vlohy k umělecké činnosti nedošlo k reformování její povahy a i přes její talent a perspektivní možnosti realizace v showbusinessu se rozhoduje pro zcela jinou cestu, přičemž hluboké zdroje pro svou osobní seberealizaci nachází právě v rámci ozbrojených složek.

„Dost často mi bylo vytýkáno, co dělám, jak dělám, proč dělám, pořád mi někdo říkal, že mám něco dělat jinak a dával mi návody, jak to mám dělat... A takhle mě formovali do něčeho, co jsem nebyla, až to přerostlo v to, že jsem se zasekla úplně a nechtěla jsem ani chodit do školy...

... najednou ze mě udělali někoho jiného, někoho nepřirozeného, tělo a hlava mi řekli NE! Od té doby jsem si začala stát za svým. Zjistila jsem, kdo jsem, co se mi líbí a co se mi nelíbí, jaké věci prožívám a neprožívám a naučila jsem se to přijmout tak, že taková jsem a je mi jedno, co si okolo lidí myslí, a stejně tak to, že se mě snažili předělávat, nepřineslo žádné ovoce. Přineslo to ovoce jen pro mě, protože jsem se naučila dobře se poznat...“ (osobní sdělení ze dne 24. září 2018).

→ silná schopnost sebereflexe a sebepoznání

Vzhledem k charakteru nabitých životních zkušeností tato žena dříve osobnostně vyžívá, což ji vzdaluje od jejích vrstevnic. Dochází tak k jejímu úplnému odtržení od ženského kolektivu. Mužské prostředí, jak sama respondentka uvádí, je pro ni přijatelnější s ohledem na řešenou tematiku věcí, životní přístup a z její povahy vyplývající potřeby stimulace k výkonu.

Tato žena je vysoce ctížádostivá, ambiciózní, silně orientovaná na výkon a kariérní růst. Zakládá si na svém dobrém jménu a získaných zkušenostech, přičemž opovrhne ženami, které se na vysoké pracovní pozice dostanou, aniž by za sebou měly adekvátní profesní historii... V mužském kolektivu u ní převládá potřeba dokazovat, že za muži nezaostává, že má své kvality, důležité je pro ni potvrzování jejích schopností v ostrých zásazích. Do budoucna tato žena aspiruje na vyšší pracovní pozice. Vystudovala dvě vysoké školy, je velmi inteligentní, bystrá, temperamentní, přijímá životní výzvy s odvahou a ctí.

→ povahové rysy po otci

→ preference mužského pracovního prostředí

→ orientace na výkon

„... člověk chce třeba časem o něčem rozhodovat a aspirovat na nějakou vyšší pozici, kde bude o něčem rozhodovat, tak si myslím, že je potřeba si to prostě projít od začátku, aby člověk věděl, jak to dole chodí a co ty lidi potřebují a pak může dobře řídit a velet...

... nejsem zvědavá na řeči, že ženský se někde dostávají přes postel apod. Ono, když je za vámi historie toho útvaru a je to poctivě vydřené od začátku, tak ty zkušenosti jsou prostě nabraný a je to lepší, než když se říká, že ženská se tady na někoho usměje a dostane hned své místo v kanceláři. V mužským sboru se respekt chlapů získává úplně jinak“ (osobní sdělení ze dne 24. září 2018).

Její silné motivy k výkonu mohou být dle našeho názoru zapříčiněny minulou zkušeností a způsobem, jakým byla v rodině vychovávána. V dětství brzy vedena k samostatnosti, spoléhá sama na sebe.

→ poctivý přístup k práci

→ potřeba kariérní seberealizace

V soukromém životě/partnerském vztahu ovšem funguje bez potřeby dominance. Panuje zde přirozená rovnováha rolí. Potřeba silného muže jako hlavy rodiny. V této rovině se povahou projevuje spíše po své matce. V profesním životě se však ztotožňuje spíše s mužskými doménami, které dědí po otci (úspěšný podnikatel, majitel vysokohorského penzionu).

„V profesním životě se chovám trochu jinak než v soukromém, vůbec v partnerském vztahu se chovám úplně jinak, jsem podřízenější vůči chlapovi, mám to tak, že chlap je hlava rodiny a tak podobně. Ale venku mě prostě chlapi poslouchají“ (osobní sdělení ze dne 24. září 2018).

→ v partnerských vztazích bez potřeby dominance, plné přijetí role ženy

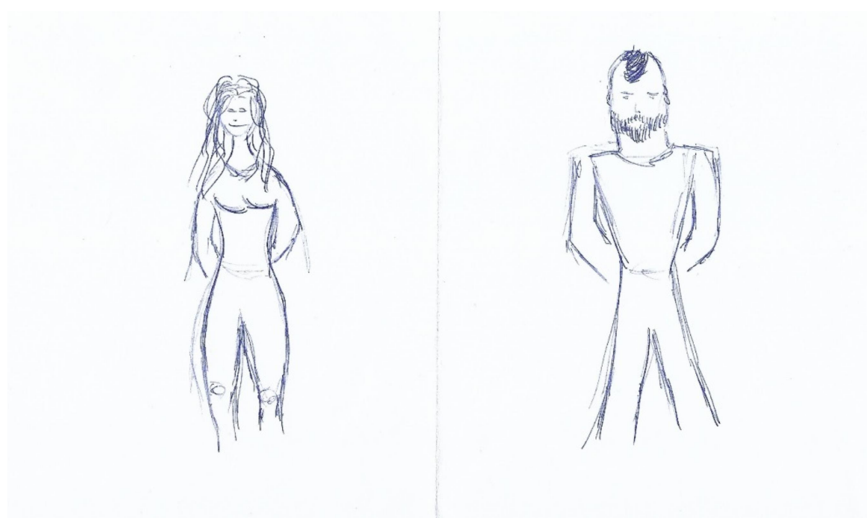
Interpretace testu kresby postavy (FDT):

Jako první vzniká vlastní, identifikační ženská postava s adekvátními femininními znaky, přirozená, bez zbytečných detailů. Mužská postava je více stylizovaná

s individualizovanými rysy v obličejí, jedná se konkrétní osobu, citově blízkou – podtrhuje důležitost muže partnera v jejím životě.

Postoj obou postav je pevný, stabilní, což ukazuje opět na znak sebevědomí, odvahy, síly, potřeby dominovat. Nedomalování rukou při kresbě postavy bývá časté, jelikož pro mnoho lidí je stylisticky obtížné. Ovšem jedná-li se o kresbu rukou skrytých za zády v případě jinak stylisticky velmi dobře zvládnutého zbytku postavy, může se jednat o skrytý (nevědomý) projev nepřístupnosti, nedůvěry/opatrnosti, přísnosti či touhy po respektu.

Obr. č. 2: Test kresby postavy – respondentka č. 2

Vyhodnocení dotazníku BSRI:

Respondentka č. 2 se pohybuje v pásmu maskulinity. V české populaci ve věku 30 až 50 let má vyšší míru maskulinity než tato respondentka méně než 5 % jedinců.

Tabulka č. 2: Výsledky dotazníku BSRI u respondentky č. 2

Skór maskulinity (HS)	5,90
Skór feminity (HS)	3,40
Skór androgynie (HS)	2,50
Upravený skór androgynie	-1,6
Genderový typ:	maskulinní

Respondentka č. 3

Tato žena vyrůstala v harmonickém prostředí za přítomnosti obou rodičů, potažmo mladší sestry (věkový rozdíl 9 let), přičemž otec a strýc byli její základní mužské vzory. Od malička jevila přirozený zájem o mužský svět. Nezanedbatelnou část dětství vyrůstala jako jedináček, takže se jako významná charakteristika její osobnosti projevuje samostatnost a spolehlivost. Dětství bezproblémové, výchova mírně direktivní, ale vyvážená láskou a funkčními vztahy.

„Výchova byla lehce direktivní se stanovenými hranicemi bez odmlouvání, ale zase na druhé straně vyvážená láskou a dobrými vztahy, radostmi, veselí. Myslím, že výchovu jsem měla dobrou“ (osobní sdělení ze dne 10. května 2019).

→ **pozorný, láskyplný otec**

→ **zdravé rodinné prostředí**

→ **prvorozená dcera**

V prostředí, kde respondentka vyrůstala, byly přítomny silné mužské vzory – otec, strýc, zájmy o mužský svět se tak prohlubovaly zejména vlivem jejich přítomnosti a přístupu. Také při dětských hrách se cítila lépe v chlapeckém kolektivu. Respondentka naslouchá své přirozenosti, nechává se vést svými vnitřními potřebami.

„Pro ozbrojené složky jsem se nadchla hlavně díky tátovi, protože to byl takový můj vzor, zhruba do té puberty. Když jsem byla malá, tak s tátou jsme hodně koukali třeba na indiánky, Vinnetoua, zbraně, maskáče, vyráběli jsme praky a tak... takže namísto panenek tohle... ale měla jsem pocit, jakože to chci sama, já nevím ve skutečnosti, jaký vliv na mě měl on, nebo jestli jsem taková byla od narození, prostě nevím, ale myslím, že určitý vliv tam toho taťky byl. Lítila jsem v maskáčích, s lukem a oštěpem a pořád v přírodě, venku...“

„Takže to byl ten táta a potom mě hodně ovlivnil strejda, ten byl příslušník ozbrojených sil. A ten má takovou dobrou povahu... je to prostě lehký, aby byl vzorem pro člověka. Takový direktivní, veselý, přímý, měli ho myslím rádi i jako nadřízeného.“

„Dával mi třeba starý uniformy a já jsem je hrozně ráda nosila... no jako přitahovalo mě to, hodně, ale vyloženě nějaký moment, kdy bych si řekla, jo budu příslušník ozbrojených sil, tak to si nepamatuju. No, možná když jsem zjistila, že neexistuje indiánská škola, ale to

jsem byla ještě fakt malá, tak asi v ten moment jsem se rozhodla, že půjdu směrem ozbrojených sil,“ (osobní sdělení ze dne 10. května 2019), dodává respondentka s úsměvem.

→ **od dětství přirozený zájem o mužský svět a zájmy**

→ **vliv citově blízké osoby na výběr profese**

Ze zájmů tuto ženu nejvíce baví střelba, ve které vyniká a zaznamenává úspěchy i na celorepublikových přeborech a dále hlavně sport (horolezectví, běhání, kolo), vede aktivní způsob života.

Vzájemná souhra genetiky a prostředí je u této respondentky patrná ze srovnání s její vlastní sestrou, která ač vyrůstala ve stejném prostředí a měla podobnou výchovu a rodinné vzory, je svou povahou naprostým protikladem, ostatně, jak respondentka dále popisuje:

„Ale třeba ségra, tak ta je sice o devět let mladší, měla v podstatě stejnou výchovu a jsme každá úplně jiná... Ona je třeba hodně emocionálně založená, je to umělec, nesmí se na ni spěchat, nějaký režim jako moc nedodrží, takže fakt to jsou dva protipóly úplně maximální“ (osobní sdělení ze dne 10. května 2019).

→ **kladný vztah ke sport**

→ **orientace na výkon**

→ **dvě sestry, stejná výchova, přesto každá povahově i zájmově úplně jiná**

V mužském kolektivu se cítí dobře a neumí si představit fungovat v jiné profesi. Závěrem tato respondentka hodnotí celý proces svého vývoje jako přirozený s tím, že tam, kde se dnes nachází, ji vedla přirozeně povaha a pozitivní ovlivňování ze strany rodiny.

„Co se týká pracovního kolektivu, mám pocit, že jsme taková dobrá parta. Pak v každém mužském kolektivu, kde jsem byla, tak mi přišlo, že chlapi spolu líp spolupracují, nepomlouvají se, je tam takové jakoby partnerství... nebo když mají problém, tak si ho vyříkají rovnou a jede se dál, bez nějakých pomluv, takže ten kolektiv mi hodně vyhovuje“ (osobní sdělení ze dne 10. května 2019).

→ **preferenci mužského pracovního prostředí**

→ **uspokojení potřeb karierní seberealizace**

→ **poctivý přístup k práci**

Interpretace testu kresby postavy (FDT):

Respondentka nejprve kreslí mužské pohlaví, což je možný indikátor pro vnímání sebe sama v opačné psychosexuální roli – roli muže. Tuto skutečnost může ovlivňovat i homosexuální orientace respondentky, kdy se tato žena personifikuje z titulu své přirozenosti do vztahové role mužského prvku, což ostatně potvrzuje tato respondentka také během rozhovoru.

Vzhledem k nižší četnosti výskytu identifikační postavy opačného pohlaví, je tento jev diagnosticky významnější u mužů než u žen, kde nejčastěji přemýšlíme o potížích se sexuální identifikací, nejistým sebevědomím, případně přijetím sebe sama. Při interpretaci je třeba přihlídnout i k tomu, jak jsou obě pohlaví rozlišena (maskulinní a femininní znaky) a se kterou z obou postav se kreslíř identifikuje více.

Obr. č. 3: Test kresby postavy – respondentka č. 3

Vyhodnocení dotazníku BSRI:

Respondentka č. 3 se pohybuje v pásmu androgynie. V populaci ve věku 30 až 50 let se s vyšší mírou androgynie, než má tato respondentka, vyskytuje pouze 10 % jedinců.

Tabulka č. 3: Výsledky dotazníku BSRI u respondentky č. 3

Skór maskulinity (HS):	5,05
Skór feminity (HS):	4,65
Skór androgynie (HS):	0,40
Upravený skór androgynie	4,7
Genderový typ:	androgynní

Respondentka č. 4

Sport, rychlost, adrenalin, dobrodružství, takto bychom mohly charakterizovat respondentku, která se jako první žena úspěšně prosadila v oboru letectví, který vystudovala. Nicméně to nebyla její první, tradičně mužská zájmová oblast. Během středoškolských studií hrála např. hokej.

„Vše vyplynulo přirozeně, rodiče mě k ničemu netlačili, naopak, byli z počátku velmi překvapeni mým směřováním k letectví. Mamka s tím dokonce zprvu moc nesouhlasila, že se o mě bude bát a co mě to vlastně napadlo, ale tatka, ten byl nadšený, tomu se to moc líbilo a moc mě podporoval. Jinak v dětství se mi toho rodiče snažili co nejvíc ukázat, abych si potom mohla sama vybrat, co mě bude bavit. Vlastně vždycky mi tak nějak nechávali prostor pro má vlastní rozhodnutí. V podstatě mě tímto naučili umět se v životě rozhodovat a nést si za to svou odpovědnost. To беру asi jako nejvíc pozitivní věc do života, co mi rodiče dali“ (osobní sdělení ze dne 27. listopadu 2019).

→ od dětství přirozený zájem o mužský svět a zájmy

→ kladný vztah ke sportu

→ orientace na výkon

→ faktor náhody

Tato žena vyrůstala ve stabilním rodinném prostředí jako prvorozená dcera. Má o několik let mladší sestru, která jak uvádí, je naprostý opak.

„Mám o několik let mladší ségru a ta je tedy úplný opak mě. Ona je umělec, kreslíř, vystudovala architekturu a teď pracuje v zahraničí. Ted' si ale vybavuji, nedávno mě např. učila surfovat s tím, že může konečně jednou svou starší sestru taky v něčem poučit a v něčem ji vést, a to jsem si vlastně nyní uvědomila, že to bylo v dětství vlastně vždy naopak“ (osobní sdělení ze dne 27. listopadu 2019).

→ zdravé rodinné prostředí

→ prvorozená dcera

→ dvě sestry, stejná výchova, přesto každá povahově i zájmově úplně jiná

Zájmy a volnočasové aktivity této respondentky jsou spíše odrazem blízkého vztahu k mužskému světu. Tato žena preferuje aktivní psychický odpočinek, chodí ráda ven do

hor, kde s partnerem přespává pod širákem třeba i několik dní a podstupuje tzv. přežití. Dále ji baví situace a výcviky, kdy dochází ke zkouškám sebepřekonávání a sebepoznání. Pánský pracovní kolektiv preferuje nad dámským v profesním i v soukromém životě. Hodnotí jej velmi pozitivně, i když začátky podle ní nebyly zcela ideální.

„Ze začátku na škole moc přívětivé prostředí pro mě jako pro ženu nebylo, jelikož jsem byla první žena v oboru, objevovala se tak kolem mě tvrzení, že jsem holka, že se pro takovou profesi nehodím a podobně, takže začátek byl pro mě docela těžké, ale potom, když jsem ukázala, že to dělám dobře a že na to mám předpoklady, tak se prolomily ledy a bylo všechno super, chlapi mě vzali mezi sebe úplně bez problémů a teď jsou ještě i rádi, že tam jsem. Např. v průběhu plnění úkolů se kolikrát nemusím už ani ohlašovat ani pod svým znakem, oni mě prostě poznají po hlase, protože můj ženský hlas je tam jediný. Ale celkově je tam fajn atmosféra, kolegové mě berou jako svého plnohodnotného parťáka bez jakýchkoliv narážek a já vím, že tam prostě patří“ (osobní sdělení ze dne 27. listopadu 2019).

→ preference mužského pracovního prostředí

→ profesní začátky náročné na sebeprosazení

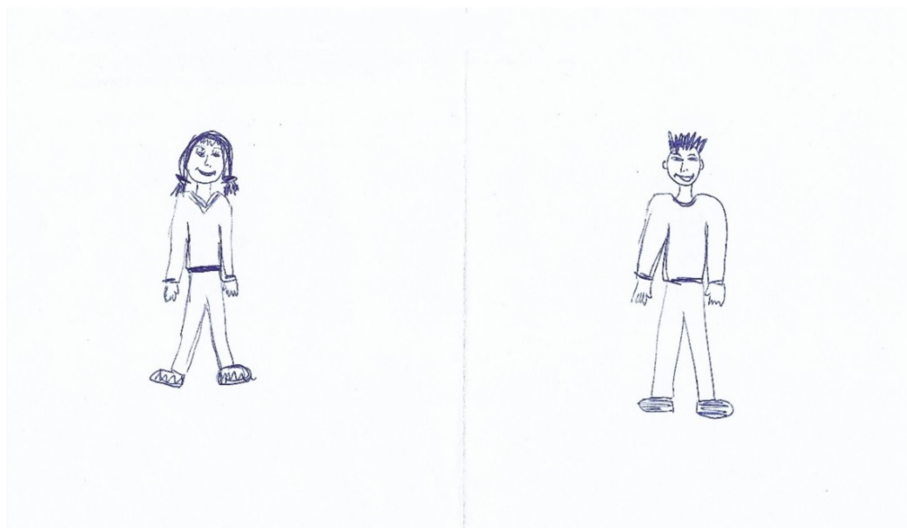
→ uspokojení potřeb kariérní i osobní seberealizace

Interpretace testu kresby postavy (FDT):

Kresba jednoduchá, střídáma, sebevědomá. Jako první vzniká postava ženy, ovšem spíše chlapeckého typu. Femininní znaky jsou vypracovanější ženský účes a oči obohacené o řasy. Postava je sice oproti muži o něco drobnější v ramenou, nicméně bez zdůrazněných boků, naznačených ňader a patrná je také absence ženského oděví a ozdob.

Tato slabá přítomnost femininních znaků může poukazovat na vyšší souhlasnost s mužským protějškem, přičemž mužské znaky na vlastní ženské postavě mohou značit maskulinní tendence a přání prosazovat se mužským způsobem (Altman, 2011).

Obr. č. 4: Test kresby postavy – respondentka č. 4

Vyhodnocení dotazníku BSRI:

Respondentka č. 4 se pohybuje v pásmu androgynie. V populaci ve věku 30 až 50 let se s vyšší mírou androgynie, než má tato respondentka, vyskytuje pouze 15 % jedinců.

Tabulka č. 4: Výsledky dotazníku BSRI u respondentky č. 4

Skór maskulinity (HS)	5,00
Skór feminity (HS)	4,55
Skór androgynie (HS)	0,45
Upravený skór androgynie	4,6
Genderový typ:	androgynní

Respondentka č. 5

Otec této respondentky vede celoživotní, úspěšnou kariéru u státních ozbrojených složek. Uniformita a hodnostní sbor, výkon a pílě, ambice, to jsou v podstatě hodnoty, které již od dětství tato žena velmi silně vnímá, které ji oslovují a přitahují, přirozeně skrze otce. Tato respondentka vyrůstala jako jedináček v harmonickém rodinném prostředí, rodiče se jí oba intenzivně věnovali:

„Měli jsme spolu s rodiči vždy moc pěkný vztah a dodnes máme, často si voláme, často jezdím k rodičům na víkend apod. Když jsem byla malá, táta mě brával na plavání, hodně se mi věnoval. Měla jsem např. již na základní škole diplom malý zdravotník. Jinak já vyrůstala spíše než mezi vrstevníky, tak mezi dospělými. To mě asi hodně ovlivňovalo, byla jsem díky tomu vyspělejší a měla větší rozhled. Rodiče mají např. hodně přátel, s kterými jsme se vídali, jezdili na dovolené a podobně, tudíž jsem byla většinu času v kontaktu spíše s dospělými než s dětmi. No a vedle toho prarodiče, s kterými jsem měla také skvělý vztah a kteří mi také mnoho předali. Jinak nejvíc mě asi ovlivnil ten tatka, i když s mamkou máme taky moc hezký vztah, táta mě hodně motivoval k větším výkonům, abych měla dobré známky, a vždycky jsem si moc cenila jeho pochvaly. On táta taky hodně dřel, aby se vypracoval, tam kde dnes je a to mě asi taky hodně ovlivnilo, chtěla jsem být jako on, pracovat na sobě a být za to oceněna. V tomto ohledu je jistě mým velkým vzorem.“

- úspěšný ambiciózní otec
 - povahové rysy po otci
 - vliv citově blízké osoby na výběr profese
 - profesní začátky náročné na sebeprosažení
-

V rámci pracovních záležitostí je tato žena velmi náročná, výrazně orientovaná na výkon, kariérní postup. Jako prvorozená jediná dcera je výrazně individualistická, schopná vyvinout nezměrné úsilí k plnění svých cílů. Ráda by dosáhla obdobné kariéry jako její otec, který je jí v tomto ohledu významným vzorem.

„Jsem perfekcionistka. Já nedělám věci na sto procent, já je dělám na 200 procent. Já i tělocvik plním nad rámec, na chlapské normy. Nyní jsem např. dokončila doktorát, čímž jsem si dokázala mnoho věcí, co jsem potřebovala mít, tak teď se chci v klidu věnovat své práci a partnerským vztahům. Ráda bych již založila rodinu, ale tím, že jsem se zaměřila hodně na školu a práci, tak mi v tomto směru utekl nějaký čas, ale já to potřebovala dokázat, bylo to pro mě osobně velmi důležité, tak teď mám splněno, co jsem chtěla a můžu jít dál.“

- kladný vztah ke sportu
 - silná orientace na výkon
-

V mužském kolektivu, jak dále respondentka uvádí, nemá žádné problémy, což je dáno možná i tím, že je podle svých slov „*myslením napůl chlap*“. To ji však, jak sama uznává, mírně limituje právě v partnerských vztazích.

„Všem mým bývalým partnerům dělalo problém brát mě takovou, jaká jsem. Chtěli domácí typ a to já opravdu nejsem. Jsem hodně samostatná a mám nároky, taky bych ráda, aby muž v životě něco dokázal, měl za sebou kus práce a já to mohla ocenit. Určitě jednou rodinu založit chci, rodiče spolu mají moc hezký vztah, harmonický a pohodový, jsou v tomto mým vzorem, také bych to tak ráda jednou měla...“

→ preference mužského pracovního prostředí

→ v partnerských vztazích výskyt vnitřních konfliktů

Interpretace testu kresby postavy (FDT):

Ukázka bezproblémové kresby s nadprůměrnou úrovní vypracování. Kresba je mimořádně pečlivá a jemná. Jde o přirozenou a upřímnou kresbu. Podle kvality vypracování lze usuzovat na dobrou motivaci, ochotu i schopnost soustředit pozornost a koordinovat úsilí.

Jako první vzniká vlastní, identifikační ženská postava, která je personifikací respondentky se zjevnými individualizovanými rysy. Nápadným znakem je důraz na sexuální atraktivnost. Mužská postava je v interakci s postavou ženskou – přichází k ní s květinami, což ukazuje na skrytou touhu po komplimentech a vzdávání poklon, obdivu od mužského okolí, může však značit i potřebu vázat se či neuspokojenou touhu po citovém partnerském vztahu. Postavy jsou ve vzájemné interakci, orientace na vztahy je v životě této respondentky patrně důležitá.

Obr. č. 5: Test kresby postavy – respondentka č. 5

Vyhodnocení dotazníku BSRI:

Respondentka č. 5 se pohybuje v pásmu androgynie. V populaci ve věku 30 až 50 let se s vyšší mírou androgynie, než má tato respondentka, vyskytuje pouze 1 % jedinců.

Tabulka č. 5: Výsledky dotazníku BSRI u respondentky č. 5

Skór maskulinity (HS)	5,55
Skór feminity (HS)	5,45
Skór androgynie (HS)	0,10
Upravený skór androgynie	5,5
Genderový typ	androgynní

Respondentka č. 6

Jako malá chtěla být tato respondentka policistkou. Prožila zdravé dětství za přítomnosti obou rodičů, jejich výchovu a osvojené hodnoty si odnáší dále do života. Ve vnímání její ctižádosti a zdravého sebevědomí a soutěživosti sehrál pravděpodobně klíčovou roli otec, který jí byl v dětství na blízku, zapojoval ji, jak sama respondentka uvádí, do tradičních mužských aktivit, čímž jí dával nahlédnout do mužského světa a způsobu jeho myšlení a fungování. V tomto prostoru mužských zájmů respondentka nachází svou přirozenost. Od mámy zase přebírá vůdcovské prvky, smysl pro pravidla a udržování pořádku.

„Tím, že jsem byla první dítě, taťka ze mě chtěl mít kluka, takže mě učil jezdit na motorce, pak jsem řídila traktory, pak přišlo auto a bylo to takový, jakože mě bral fakt jako kluka. Mamka byla naopak ta, která doma rovnala pořádek, která výchovně potrestala, když bylo třeba, ale taťka, ten nás nebil. Pevnou ruku u nás měla mamka. Taťka byl hodně na to hraní, užívání, až skoro to tíhlo k těm špatnostem, ale vždycky to bylo v mezích, no prostě takový dobrodružství. Ale povahou jsem tak na půl, část po tátovi, část po mamce“ (osobní sdělení ze dne 2. září 2019).

→ zdravé rodinné prostředí

→ povahové rysy po otci i po matce

→ pozorný, láskyplný otec

→ prvorozená dcera

→ od dětství přirozený zájem o mužský svět a zájmy

V dospívání následně volí střední školu připravující své absolventy na službu v ozbrojených silách. Zde si poprvé trenéři povšimnou jejího talentu na sport, který je dále intenzivně rozvíjen a dále potvrzován jejími úspěchy na krajských soutěžích, přičemž tyto úspěchy ji dále stimulují k vyšším výkonům. Rodina zde hraje významnou roli podporovatele.

→ silná orientace na výkon

→ kladný vztah ke sportu

Díky kvalitním studijním výsledkům pokračuje ve studiu na státní vysoké škole. Zde nicméně neuspěje v přijímacím řízení na vybraný obor a v podstatě náhodou se dostává k oboru management, příprava na budoucí velitelské funkce – obor typický spíše mužům, což s odstupem času hodnotí jako velmi pozitivní krok. Dnes je tato žena v předních řadách velení bojového útvaru v rámci ozbrojených sil. Ovšem začátky pro ni byly krušné, ostatně jak sama popisuje:

„Před nástupem na velitelskou pozici mi přišel mail od mých budoucích podřízených, že z mého nástupu rozhodně nemají radost, že ženská je pro ně něco jako mor a že by byli moc rádi, kdybych si ten nástup k nim na jednotku rozmyslela, že to tam mezi námi nebude nikdy fungovat... Já samozřejmě na tu pozici nastoupila s tím, že jim dokážu, že na to mám“ (osobní sdělení ze dne 2. září 2019).

→ **profesní začátky náročné na sebeprosazení**

→ **faktor náhody**

Nakonec se zde tato žena prosadila, ukázala své manažerské kvality a postoupila do vyšších velitelských pozic. Získala si respekt u svých kolegů, přičemž za nejcennější zdroj a upevnění svých schopností považuje nasbírané zkušenosti. Mužský kolektiv dále hodnotí velmi pozitivně. Prošla si od začátku nejnižšími pozicemi, přičemž se postupně vypracovala - vše poctivě od začátku.

→ **poctivý přístup k práci**

→ **uspokojení potřeb karierní i osobní seberealizace**

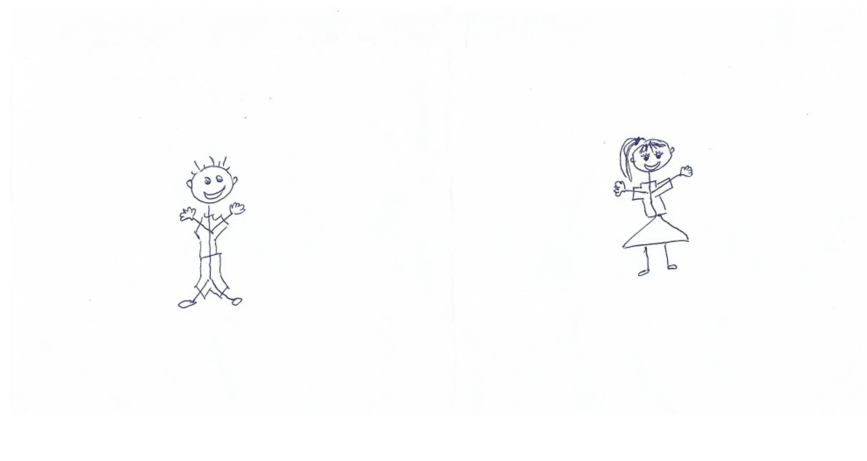
→ **preferenci mužského pracovního prostředí**

Interpretace testu kresby postavy (FDT):

Respondentka vytvořila zjednodušenou kresbu nereálných postavíček, bez výraznějšího osobnostního vkladu. Svou roli zde ovšem mohl zahrát čas, kterého již nebylo pro další setrvání na místě schůzky a kvalitní dokončení kresby dostatek. Zjednodušené obrázky však mohou být i důsledkem nedůvěry ve vlastní kresebné dovednosti.

Jako první vzniká postavíčka chlapce, následně postavíčka dívky, proto lze usuzovat na vyšší personifikaci s mužským prvkem. V tomto případě by mohlo jít o projektivní přání prezentovat se jako silnější osobnost ve smyslu sebeprosazení a maskování svých slabostí coby ženy. Za pozornost dále stojí postup kresby, kdy byla nejprve vedena středová linie maximálně zjednodušené kresby postavy následně doplněné kresbou oblečení. Důrazem na středovou linii, pokud tedy nebyl náhodný či způsobený nervozitou z nedostatku času, projektuje tato respondentka jistou potřebu mít vše pod kontrolou, bránit se proti nejistotě a nekontrolovaným emocím, dále potřebu hledání pevného bodu a stability ve všech rovinách jejího života. Co se týká velikosti, tak příliš malé postavy by mohly být z diagnostického hlediska závažným jevem, nicméně kresba je dále provedena bez varovných známek nevyrovnanosti, což může být u respondenty interpretováno jako věcnost, strízlivost či skromnost, nikoliv snížené sebevědomí.

Obr. č. 6: Test kresby postavy – respondentka č. 6

Vyhodnocení dotazníku BSRI:

Respondentka č. 6 se pohybuje v pásmu maskulinity. V populaci ve věku 30 až 50 let má vyšší míru maskulinity 10 – 15 % jedinců.

Tabulka č. 6: Výsledky dotazníku BSRI u respondentky č. 6

Skór maskulinity (HS)	5,35
Skór feminity (HS)	3,60
Skór androgynie (HS)	1,75
Upravený skór androgynie	1,4
Genderový typ	maskulinní

Respondentka č. 7

Poslední respondentka uzavírající náš výzkum obdobně jako ostatní zúčastněné ženy vyrůstala v úplné rodině jako jedináček. Otec se zabýval myslivostí, jeho výchova byla velmi tvrdá a přísná. Otec zde zároveň představoval základní identifikační vzor – dcera chtěla nosit krátké vlasy, odmítala holčičí oblečení, měla spíše chlapecké zájmy, např. bojové sporty.

„Táta mě vychovával spíš jako kluka, pomáhala jsem mu hodně v dílně při různých pracích. Jinak táta byl myslivec, takže u nás doma nějaké ty zbraně byly, táta mě bral i na střelnici střílet, to mě bavilo. Jelikož jsme bydleli poblíž vojenských prostor, kde často projížděla vojenská technika, tak z toho jsem byla paf, to se mi taky vždycky moc líbilo a přitahovalo mě to.“

„Jinak moje vzory v dětství rozhodně táta. Táta dlouhé vlasy nenosí, tak já musela být ostříhaná na ježka. Táta sukně nenosí, tak já taky ne a všechno oblečení musím mít zelené, stejně jako on. Sukně a podobný holčičí věci, to u mě neexistovalo. Takže rozhodně od toho táty mám v sobě hodně zakořeněný to chlapský povědomí, ale dnes už to můj vzor není“ (osobní sdělení ze dne 11. března 2020).

→ **v dětství a dospívání silné mužské vzory (otec, trenéři)**

→ **jedináček**

→ **přísná otcovská výchova**

Od dětství se toužila stát příslušnicí ozbrojených sil, což ji do budoucna neopustilo, šla si za svým cílem. Jak sama hodnotí, ve školním kolektivu mezi děvčaty příliš nezapadala, jelikož měla jiné zájmy, což pokládá za výsledek zejména otcovy výchovy. Následně volila státní střední, potažmo státní vysokou školu, kde se věnuje oboru zbraně a munice. Zde přicházejí i nové vzory v podobě trenérů.

Sama sebe hodnotí jako vysoce akční typ. To ostatně dokazuje i akční charakter její profese, který souvisí s obsluhou zbraňových systémů na palubě bojových letounů. Tato žena je také instruktorka bojových sportů. V její profesi převládá orientace na výkon - drží krok s kolegy, kvalitně plní veškeré kurzy i výcvik, přičemž v některých zkouškách dokonce muže převyšuje. Je naprosto samostatná, ambiciózní, cílevědomá, nicméně jako žena se cítí být v práci v některých ohledech, např. dalšího karierního posunu a růstu, značně upozadována, což přisuzuje právě svému pohlaví. Ve své profesi přitom nachází plnou seberealizaci a uskutečnění sebe sama.

→ **od dětství přirozený zájem o mužský svět a zájmy**

→ **silná orientace na výkon**

→ **kladný vztah ke sportu**

Jako žena se zde cítí být mnohem více sledována, co se týká její výkonnosti, a případná pochybení jsou u ní mnohem ostřeji posuzována než u mužů, ostatně jak sama uvádí:

„Když udělají kluci průšvih, tak se tomu jen zasmějou a jde se dál. Ale když udělám průšvih já, tak to je z toho oheň na střeše a ještě dlouho, dlouho se tady o tom mluví...“ (osobní sdělení ze dne 11. března 2020).

V pracovním kolektivu ji kolegové přijímají spíš jako muže než ženu, a to díky její mužské mentalitě a celkově akční a dobrodružné povaze. Opět potvrzuje, že s muži si rozumí lépe, než se ženami.

„Třeba mě těší, když se mě kluci ptají, co si mají koupit třeba za taktický opasek a kde jsem si to koupila a tak... jakože bych čekala, že si to budou řešit mezi sebou s klukama, no a oni se na to ptají mě. Ale je taky pravda, že když jdu někam ven s kolegy různé z jiných bojových útvarů, tak oni mají všelijaký ty vychytávky, a to si pak třeba říkám, že to musím mít bezpodmínečně taky. Jako když třeba ženská vidí v obchodě hezký boty a řekne si, to musím mít, tak já třeba vidím taktickou vestu a řeknu si, tu musím mít a jakože fakt ji musím mít, ať to stojí, co to stojí...“ (osobní sdělení ze dne 11. března 2020).

→ **uspokojení potřeb karierní i osobní seberealizace**

→ **preferenci mužského kolektivu**

→ **profesní začátky náročné na sebeprosazení**

V partnerských vztazích naopak nemá ani tato respondentka potřebu převyšovat svého partnera, zde se výrazněji projevuje její femininní složka, kdy plně přijímá svou roli ženy a jednou i matky.

„Říká se, že když člověk přijde do služby, tak by neměl ztratit vazbu s civilním životem. To já jsem třeba prakticky od střední školy odtržena od civilního prostředí a tak nalézt vhodného partnera je pro mě těžší, protože jsem v kontaktu pouze s kolegy z mé profese, čímž se výběr podstatně zužuje. A rozhodně těžké je pro mě najít chlapa, který bude víc chlap, než jsem já... To já prostě potřebuji, mít doma opravdového silného muže, abych k němu mohla vzhlížet a cenit si ho...“ (osobní sdělení ze dne 11. března 2020).

→ **v partnerských vztazích výskyt vnitřních konfliktů**

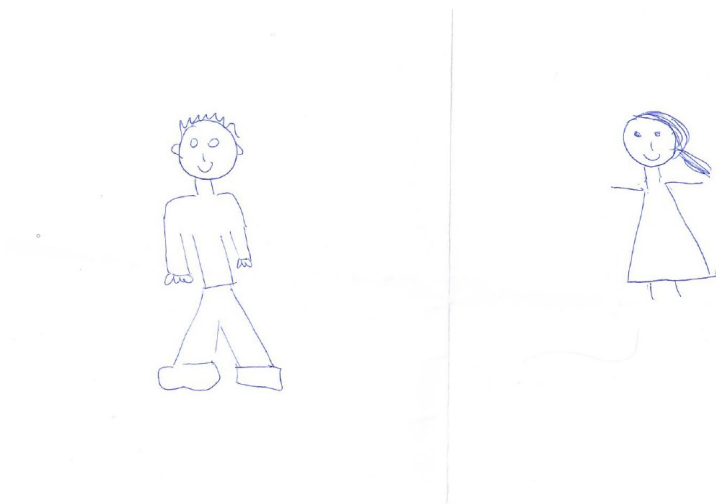
Interpretace testu kresby postavy (FDT):

Také tato respondentka s odkazem na své nedostatečné kreslířské schopnosti vytváří velmi zjednodušenou kresbu obou pohlaví bez hlubší vnitřní investice, tudíž zcela bez projektivního přesahu.

Jako první vzniká postavička chlapce, následně postavička dívky, proto lze usuzovat na vyšší personifikaci s mužským prvkem. Také v tomto případě by mohlo jít o projektivní

přání prezentovat se jako silnější osobnost ve smyslu sebeprosazení a maskování svých slabostí coby ženy (Altman, 2011).

Obr. č. 7: Test kresby postavy – respondentka č. 7

Vyhodnocení dotazníku BSRI:

Respondentka č. 7 se pohybuje v pásmu androgynie. V populaci ve věku 30 až 50 let má vyšší míru androgynie 15 % jedinců.

Tabulka č. 7: Výsledky dotazníku BSRI u respondentky č. 7

Skór maskulinity (HS)	4,75
Skór feminity (HS)	4,40
Skór androgynie (HS)	0,35
Upravený skór androgynie	4,5
Percentil:	85%
Genderový typ:	androgynní

4.1.2 Selektivní kódování a konceptualizace kostry příběhu

Závěrečným krokem v naší analýze kvalitativních dat je uvedení identifikovaných kategorií potřeb do vzájemných vztahů a zejména poté do vztahu k ústřední kategorii – kategorii motivů. K tomuto nám poslouží kostra příběhu společná všem respondentkám, přičemž vyprávění příběhu a jeho sekvenční uspořádání je klíčem k finálnímu stanovení jednotlivých kategorií.

Konceptualizace kostry příběhu

Respondentky prožily dětství v harmonickém rodinném prostředí. Pouze u jedné z respondentek byli rodiče rozvedeni, a to až v dospělosti. Respondentky se shodují, že k aktivitám a zájmu o mužský svět je v dětství doslova táhla jejich přirozenost. Do ničeho nebyly tlačeny, ba naopak, vše bylo výsledkem jejich spontánních preferencí, potažmo pozitivního ovlivňování ze strany rodiny. O svých rodičích hovoří respondentky jako o rovnocenných partnerech, kdy každý měl stejný rodičovský prostor pro předávání hodnot, které považoval za důležité.

Postava matky přirozeně sytí tyto ženy po stránce emoční, představuje široké citové zázemí a hluboce důvěrný přátelský vztah. Matka je zde dále prezentována také jako velmi silná a rozhodná žena, neoblomná, která má na starost pevnou ruku.

Postava otce je naopak spojována primárně s dobrodružstvím, hrou a zábavou, případně sportem. Otec tak ovlivňuje tyto ženy po stránce pracovní a výkonnostní. Podle výpovědi respondentek jim byl otec v dětství významným mužským vzorem a průvodcem, který je uvedl do světa mužských aktivit a zájmů a mnohé z nich dokonce označují své táty za významný životní vzor pracovitosti, silných ambic, cílevědomosti, hrdosti atd.

Zajímavá je dále shoda v životním příběhu respondentek, co se týká sourozeneckých konstelací. Všechny naše respondentky jsou prvorozenými dcerami či jedináčky, přičemž v této souvislosti se domnívají, že tkví kořeny jejich tendencí přebírat zodpovědnost a udržovat věci pod kontrolou. Tyto ženy se také ve většině případů personifikují do pozice perfekcionistů, systematických, vůdčích a kritických jedinců, kteří se zaměřují na cíl, umějí tvrdě pracovat a orientují se na výkon, což jsou dle obecného vnímání společnosti vlastnosti přisuzované spíše mužům.

Respondentky dále uvádějí, že se jim v jejich profesích naskýtá široké možnosti seberealizace s potenciálem dalšího osobnostního rozvoje a růstu, který je pro ně velmi důležitý. Ostatně také v mužském kolektivu se všechny respondentky cítí být přijímány a respektovány, s muži si rozumí lépe než se ženami.

Zároveň ani jedna z žen neshledává, že by si v mužské profesi potřebovala něco dokazovat, kompenzovat pocitu méněcennosti, léčit komplexy apod. Naopak se zde jedná o vyrovnané zdravé osobnosti, které určitým způsobem utvořilo jejich prostředí a přirozenost, které touží po seberealizaci a plném uskutečnění sebe sama.

Musíme však připustit, že při směřování do mužské profesní sféry mohla zaintervenovat i obyčejná souhra náhod, např. daný studijní obor se zrovna otvíral i pro ženy, nebo náhodou respondentce nabídli danou pozici, i přesto, že původně stála o služební zařazení zcela jiné apod., z čehož vyplývá vysoká flexibilita a ochota přijímat i silnější výzvy.

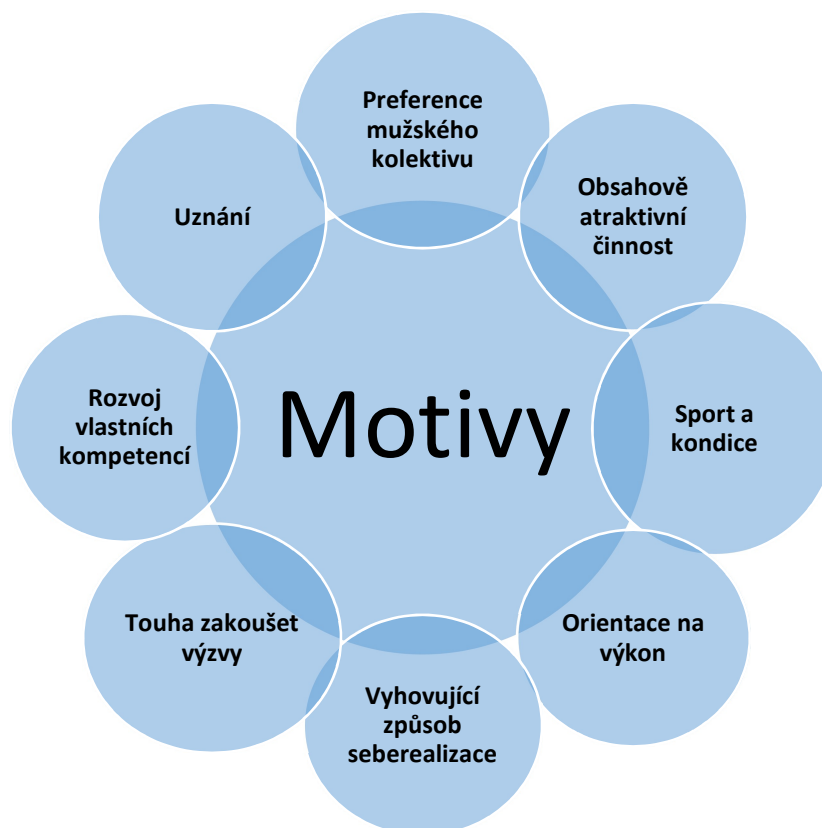
4.1.3 Výsledky práce a odpovědi na výzkumné otázky

Jak jsme uvedli již na začátku práce, motivy člověka vycházejí z jeho osobnosti, přičemž odrážejí charakter jeho vnitřních potřeb, zájmů, ale také ideálů, tužeb či přání, které se utvářely během procesu jeho vývoje a zrání. Na základě metody *zakotvená teorie* se tedy vynořují následující kategorie vztahující se k ústřední kategorii motivů na vědomé úrovni, které souhrnně interpretujeme jako *Výsledné schéma motivů* žen pro vstup do tradičních mužských profesí. Toto schéma je zde v podstatě odpovědí na naši první výzkumnou otázku.

Vynořující se kategorie jsou definovány sociálními motivy a motivy individuální psychické povahy, tj. potřebou seberealizace, která je uskutečňována skrze náplň práce korespondující plně se zájmovými preferencemi našich respondentek. Coby dcery ambiciózních úspěšných mužů, kteří jim byly v dětství výraznými vzory, jsou naše respondentky taženy potřebou výkonu a úspěchu, přičemž právě mužské pracovní pozice a prostředí stimuluje tyto ženy k vyšším výkonům, a tím pádem k uspokojování individuálních psychických potřeb. Povaha pracovního prostředí a kolektivu je tedy dalším rozhodujícím motivačním činitelem. Mužský kolektiv těmto ženám vyhovuje natolik, že si již neumí představit práci v jiných profesích.

V neposlední řadě je nezanedbatelný zdroj motivačních sil těchto žen i potřeba realizace v oblasti fyzické zdatnosti a připravenosti, přičemž od dětství a dospívání kladný vztah ke sportu, soutěživost, touha zakoušet vlastní limity a přijímat výzvy, ale i uznání od kolegů a blízkého okolí jsou neméně důležité motivy společné všem respondentkám. Všechny tyto motivy jsou následně zdrojem vnitřní motivace, podle Plhákové (2003) přirozené lidské tendence aktivizace a smysluplnosti vlastního bytí.

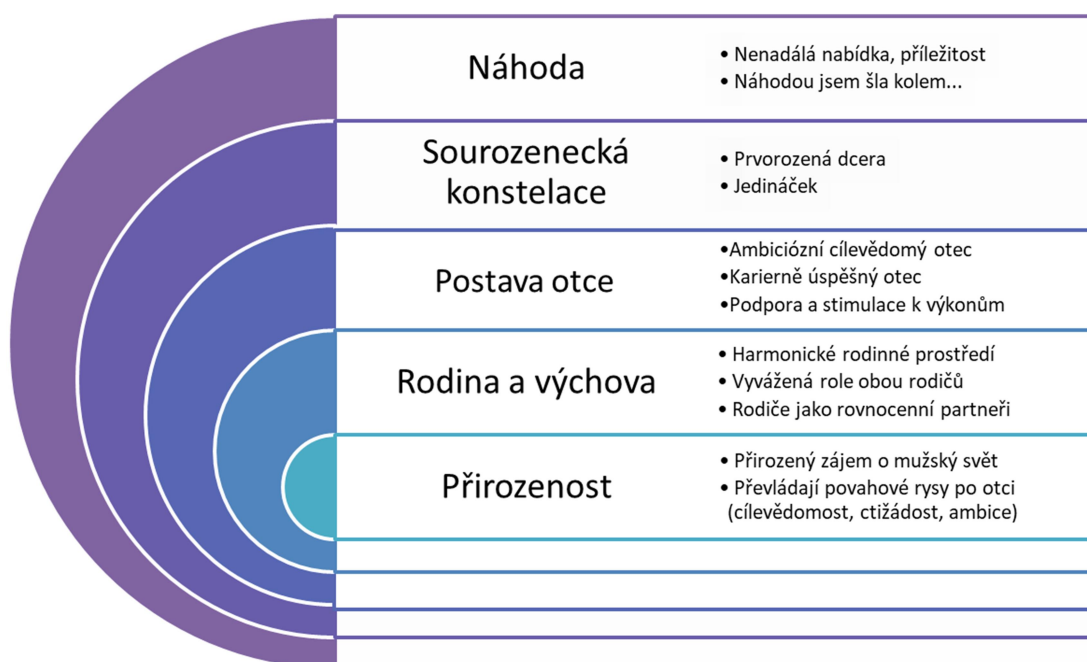
Obr. č. 8: Výsledné schéma motivů

Zdroj: vlastní zpracování

Co se týká faktorů ovlivňujících vznik výše uvedených motivů, tyto jsou v podstatě odrazem první kapitoly teoretické části práce, přičemž prvotním činitelem v určení směru formování osobnosti našich respondentek se ukazuje být přirozenost (genetika), potažmo prostředí a pozitivní ovlivňování ze strany rodiny. Jak ostatně popisuje Cakirpaloglu (2012), člověk zprvu jako biologická entita postupně dozrává do plnohodnotné integrované bytosti v rámci procesu socializace, kdy je ovlivňován vzory a modely chování v daném prostředí, a zároveň utvářen svou vlastní zkušeností.

Obr. č. 9: Matice podmiňujících vlivů na utváření motivů

Zdroj: vlastní zpracování

Dále pozorujeme, že pomyslné misky vah genderového určení osobnosti jsou u vybraných respondentek v rovnováze, což podporují i výsledky dotazníku BSRI, podle nichž se jedná o ženy v pěti případech androgynního, ve dvou případech maskulinního genderového typu.

Jakožto androgynní jedinci se díky maskulinním vlastnostem tyto ženy úspěšně integrují v mužském pracovním světě, aniž by potlačovaly svou ženskost, což je podpořeno na základě projektivního testu kresby postavy FDT, kdy většina žen kreslí jako první identifikační figuru postavu ženského pohlaví, se kterou se primárně identifikuje.

Přítomnost obou rodičů ve výchově, kdy každý z rodičů měl stejný prostor pro předávání hodnot, které považoval za důležité, pokládáme za rozhodující činitel rozvoje jak maskulinních, tak femininních rysů osobnosti, jelikož genderové projevy jsou dle Janošové (2008) získané primárně v procesu socializace.

Třetí výzkumná otázka se snažila postihnout stránku mužského kolektivu a jeho přijetí žen do svých řad v rámci profese, která je výhradní doménou mužů. Zde se přístupy liší v návaznosti na generační strukturu mužského kolektivu. Starší generace X zaujímá vůči

ženám spíše skeptický přístup, kdy žena může být v oboru sebelepší, a přesto nebude nikdy plnohodnotně přijata z důvodu zažitých stereotypů dřívějších klasických modelů rodiny, kde mužská profesní ambicióznost ženám nenáleží. Kdežto mladší generace mužů, tzv. generace Y, naopak bere ženy již více jako rovnocenné partnery, ovšem prokáží-li odpovídající profesní kompetence.

V mužském prostředí se naše respondentky díky své povaze a s ohledem na svou osobní historii dokáží kvalitně osobnostně a profesně rozvíjet, neboť je toto prostředí stimuluje k vyšším výkonům, staví před ně výzvy a situace vyžadující značné sebepřekonávání, píli a úsilí, které jim následně přináší dobrý pocit z kvalitně odvedené práce i ze sebe samotné.

5 DISKUZE

Výzkumné úsilí této bakalářské práce bylo primárně směřováno k určení motivů žen pro vstup do tradičních mužských profesí na vědomé i nevědomé úrovni. Na základě získaných dat můžeme tvrdit, že se nám tento cíl podařilo do značné míry naplnit. Za úspěšně zvládnutý považujeme i výběr témat, kterým se věnuje teoretická část práce a díky kterým máme k dispozici kvalitní teoretický rámec pro uchopení našeho výzkumného problému.

Obsah teoretické části práce se díky empirii plynoucí z našeho výzkumného šetření ukazuje jako reálný a smysluplný. I když každá mince má své dvě strany, jak si dále vysvětlíme u témat nejasné diferenciaci vědomých a nevědomých motivů či otázky vztahu otce a dcery.

Motivy vědomé nebo nevědomé?

V našich výsledcích se setkáváme s motivy odhalovanými na vědomé úrovni, přičemž pouze u jedné z respondentek se nám patrně podařilo nalézt i motivy vycházející z hlubinných struktur psyché (viz níže odstavec věnující se vztahu dcery a otce), což považujeme za úspěch, neboť cesta k nevědomým obsahům je mimořádně náročná a výsledky mohou být nejisté. Ovšem musíme podotknout, že obecné chápání toho, které motivy vlastně vycházejí z vědomé a které z nevědomé úrovně psyché se v průběhu naší práce stalo doslova „oříškem“.

V pátrání po zdrojích, které by vnesly do tohoto problému více světla, nám nakonec pomohla Plháková (2003), která uvádí, že řada psychologů postupně rezignovala na diferenciaci jemných významových rozdílů mezi vědomými a nevědomými motivy, resp. potřebami člověka a začali o tomto problému uvažovat jako o fenoménu mentální povahy, který chápe motivy jako více či méně vědomé pohnutky, na jejichž uspokojování závisí nejen tělesná a duševní pohoda, ale i prožitek štěstí, spokojenosti a smysluplnosti života.

Vztah otce a dcery

V ohledu budoucího přístupu k práci, osobního sebevědomí, sebehodnocení a výkonnosti totiž sehrál svou důležitou roli patrně otec těchto žen, který jim byl v dětství významným mužským vzorem a průvodcem mužského světa a jeho zájmů. Tato skutečnost je ostatně v souladu s řadou výzkumů, např. výzkum Hennigové a Jardinové (1979, in Lábusová, 2008), které poukazují, že pro budoucnost ženy je vztah s otcem neméně důležitý jako vztah s matkou. Z tohoto výzkumu tak poprvé vyplynulo, že otec je prvním a nejdůležitějším mužem v životě ženy, že pevný vzájemný vztah mezi otcem a dcerou výrazně zvyšuje pravděpodobnost, že dívka bude mít v dospělosti zdravé sebevědomí i sebeúctu a bude úspěšná v profesní rovině. Nicméně my jsme se zde setkaly i se ženou (respondentka č. 1), která se otcovské lásky a pozornosti netěšila v takovém rozsahu, v jakém uvádí ostatní respondentky, a přesto se na profesním poli prosadila stejně úspěšně na základě obdobných kvalit jako ostatní respondentky, což je pro nás velmi zajímavé zjištění, a proto se podíváme do této oblasti ještě o kousek hlouběji.

Problematice vztahu otce a dcery se ve své magisterské práci dále podrobněji věnovala Řihánková (2013), která uvádí některá pro nás důležitá doplňující fakta, tj. že některé ženy, které nejsou dostatečně nasyceny otcovskou láskou či trpí nedostatkem jeho pozornosti, mají v budoucnu sklon otcovu nepřítomnost kompenzovat tím, že se snaží dosáhnout co nejlepších výsledků ve své profesi, za které by je otec mohl pochválit. Ve své profesní dráze tak dokáží být tyto ženy velmi úspěšné a získat skvělou pověst. Negativním hlediskem však v tomto ohledu může být skutečnost, že motorem, který tyto úspěšné ženy v jejich profesním růstu žene kupředu, není pocit uspokojení a radosti z tohoto úsilí, nýbrž kompenzace pocitů méněcennosti (Leman, 2008 in Řihánková, 2013). Mnohé ženy se tedy stávají úspěšnými i bez podpory otce, která jim byla z jakýchkoliv důvodů odepřena. Rozdíl je ovšem v tom, za jakou cenu tohoto dosáhnou...

Postava matky

Postava matky přirozeně sytí tyto ženy po stránce emoční, představuje široké citové zázemí a hluboce důvěrný přátelský vztah. Matka je zde dále prezentována také jako velmi silná a rozhodná žena, neblomná, která doma udržuje kázeň a pořádek.

Jak přitom uvádí Janošová (2008), tomu, kdo pro dítě disponuje něčím silně atraktivním, se často snaží přiblížit i citově, a naopak – citový vztah vede k obdivu vlastností a schopností milované osoby a k přání podobat se jimi jejich nositeli. Některé děti se tedy mohou více

identifikovat s vlastnostmi rodiče opačného pohlaví. V našem šetření je ovšem patrné, že ženy se identifikovaly také s vlastnostmi matky jakožto silné a schopné ženy.

Sourozenecké konstelace

Co nás dále příjemně překvapilo, byla též shoda našich respondentek s povahami lidí na základě sourozenecké konstelace. Prvorozené dcery a jedináčci představující náš soubor respondentek, který odpovídá teoriím např. dle Lemana (2012), že jedináčci a prvorození jsou převážně perfekcionisté, ambiciózní, dominantní, ale zároveň spolehliví a zodpovědní jedinci.

V rámci sourozeneckého srovnání jsme se dále s respondentkami pozastavovali nad skutečností, že jejich mladší sestry jsou pravými opaky, přestože měly stejnou výchovu a dětství prožily ve stejném prostředí. V tomto ohledu můžeme usuzovat na výrazný vliv skladby genetické výbavy, která podle mnohých odborníků, jak uvádí např. Hamer & Copeland (2003), mimo jiné určuje jedinečnost našeho mozku, přičemž každý mozek vytváří unikátní prostředí, kde osobnost vzniká. K expresi daných genů a formování struktur našeho mozku však dochází až působením prostředí, které formuje naši osobnost do výsledné podoby. Vlohy, zájmové preference a celkové zaměření osobnosti jedince tak určuje genetika spolu se sociální zkušeností jedince v rámci raného procesu socializace. Zde lze vyzorovat patrné souvislosti např. mezi zájmy rodičů a dětí, které mohou vycházet z identifikačních vzorů, ze síly emočního pouta s rodinným příslušníkem nebo i z rodinné tradice povolání (Zacharová & Šimíčková-Čížková, 2011).

Sociální motivy a motivy individuální povahy

Ve výsledcích našeho výzkumu se objevují motivy sociální, tj. motivy k výkonu a úspěchu spolu s motivy individuální povahy, které jsou komplexně impulzem pro vnitřní motivaci. Jedince s vysokou mírou motivu k výkonu vedli dle Plhákové (2003) rodiče od raného dětství k samostatnosti, relativní nezávislosti a zodpovědnosti, což je také ve shodě s osobní historií našich respondentek, jak jsme nastínili již výše. Od dětství a dospívání kladný vztah ke sportu, soutěživost, touha zakoušet vlastní limity a přijímat výzvy, ale i uznání od kolegů a blízkého okolí jsou neméně důležitými individuálně psychickými motivy společnými všem respondentkám, jejichž uspokojování, jak uvádí dále Plháková (2003), přispívá k životní rovnováze a duševní harmonii jedince.

Test kresby postavy (FDT)

Když se ještě vrátíme na začátek, naše výzkumné šetření jsme započali s očekáváním a představou, že vybrané respondentky budou působit výrazně mužským dojmem, co se týká např. stylu oblékání, úpravy vlasů, líčení apod. Obecně jsme tedy předpokládali méně femininních znaků přítomných v celkovém rozpoložení a vzhledu respondentek. To se však nenaplnilo. Reálně se zde jednalo o nadměru atraktivní pohledné ženy, které jsou si velmi dobře vědomi svých kvalit jakožto zástupkyň ženského pohlaví, přičemž svou obratnost v mužském světě umějí intenzivně zhodnotit. Lze tedy shrnout, že naše respondentky, přestože se díky svým maskulinním vlastnostem úspěšně integrují v mužském pracovním světě, nikterak nepotlačují svou ženskost.

Následně jsme očekávali, že toto zjištění podpoří i výsledky testu kresby postavy FDT, kdy ženy nakreslí jako první identifikační postavu ženského pohlaví. Tento předpoklad se však nenaplnil. Ze sedmi respondentek čtyři nakreslily jako první figuru ženského pohlaví, tři figuru mužského pohlaví. Altman (2011) však k této problematice uvádí, že identifikační postavu odpovídající vlastnímu pohlaví nakreslí zhruba 90 % mužů a 70 % žen, přičemž diagnosticky významná je odchylka spíše u mužů. Interpretace obráceného pořadí vzniku kreseb u našich respondentek tak může být dle Altmana (2011) pojata jako výraz projektivního přání prezentovat se jako silnější osobnost, potřeba prosazení se, či vyšší personifikace s mužským prvkem.

Dotazník Bem Sex Role Inventory (BSRI)

K pojetí osobnosti přispívá i určení genderového typu, které u vybraných žen ukazuje na androgynní až maskulinní jedince dle dotazníku BSRI, přičemž zejména androgynní jedinci jsou dle Paulíka (2010) vhodnými adepty pro náročná povolání, neboť v zátěžových situacích umějí pružně a přizpůsobivě reagovat právě díky své nízké závislosti na typicky genderových projevech toho kterého pohlaví, což je opět v jisté shodě s našimi respondentkami.

V tomto ohledu považujeme výběr dotazníku BSRI za velmi přínosný, neboť nám pomohl kvantitativně podpořit předpoklad silné přítomnosti maskulinních vlastností v osobnostní struktuře zkoumaných žen, ovšem za přítomnosti obdobně silných vlastností femininních. Zde se tedy jedná o tzv. androgynní jedince, u nichž nedochází k potlačování jedné složky genderového uspořádání na úkor druhé, jak např. uvádí Martin (1980, in Bagilhole, 2002), že čím více se žena v mužské profesi chová a jedná jako muž, tím více tlačí do ústraní svou

ženskost, což vede ke vzniku vnitřních konfliktů a stavu vnitřní nerovnováhy. Tomuto jsou dle našeho hodnocení vystaveny ženy pro daný obor nevhodné, usilující o získání dané pozice pouze z důvodu vyššího platového ohodnocení, s absencí hlubší vnitřní motivace a přirozených maskulinních vlastností, což ovšem není případ našich respondentek. I když, jistý vznik vnitřních konfliktů v souvislosti s genderovým uspořádáním je přece jen možno pozorovat i u nich, a to v kontextu partnerských vztahů, kdy pro tyto ženy již nejsou běžní muži dostatečně muži na to, aby je dokázali oslnit. V tomto případě naše respondentky samy sebe hodnotí jako vysoce náročné na své partnery co se týká jejich projevů maskulinity, kterými je musí převyšovat, aby je dokázaly obdivovat.

Mužský kolektiv a jeho přijetí žen do svých řad

V neposlední řadě se náš výzkum pozastavil také nad otázkou mužského kolektivu a jeho vnímání a přijetí žen do svých řad. Na základě výpovědí našich respondentek vyvozujeme možný střet těchto žen se dvěma rozličnými generacemi mužů – generací X a generací Y, kdy generace X vyrůstala na klasickém modelu rodiny, kdy se žena primárně stará o domácnost a děti bez výraznějších profesních ambic, naproti čemuž muži generace Y přijímají ženy více jako své rovnocenné partnery a poskytují jim více prostoru k profesní realizaci (Horváthová et al., 2016). Domníváme se tedy, že jakmile odezní generace X, která vychází z tradičního přijímání mužských a ženských rolí, poté pravděpodobně oslabí i společenské předsudky vůči ženám v tradičních mužských profesích. Mladší generace mužů již berou ženy v tradičních mužských profesích více za své rovnocenné partnery, samozřejmě pokud prokáží, že na danou funkci disponují odpovídajícími osobnostními a profesními kvalitami.

Faktor náhody

V naší práci se však setkali také s názorem, že při směřování do mužské profesní sféry mohla u našich respondentek zaintervenovat i obyčejná souhra náhod, kdy se tyto ženy naskytly ve správný čas na správném místě, přičemž díky své osobní historii a předpokladům byly vybrány a úspěšně obstály, aniž by kdy předtím bylo dosažení této pracovní pozice jejich cílem.

Slabé stránky výzkumu

Nyní se obraťme i na slabá místa našeho výzkumu. Prvním kritickým bodem bychom označili použití testu kresby postavy FDT. Tato projektivní technika je konstruovaná

k šetření genderových rolí jedince, dle Badoška (2011) však nevhodná k testování zdravé populace. Toto zjištění nás v průběhu naší výzkumné činnosti příliš netěší, nicméně rozhodujeme se tuto projektivní zkoušku přesto ponechat, a to kvůli možné souvislosti s výsledky dotazníku BSRI, kterou nakonec také Badošek (2011) na základě svého výzkumu podporuje. Dle jeho výsledků je totiž pohlaví první figury silně asociováno s pohlavím probanda a jeho identifikací v sexuální roli (v Badoškově výzkumu shoda u téměř 90 % případů). Maskulinní ženy by tedy měly kreslit jako první identifikační figuru postavu muže, přičemž androgynní typy mají stejnou šanci nakreslit jako první mužskou tak i ženskou postavu. Toto tvrzení je v souladu také s našim výzkumem a to v šesti ze sedmi případů.

Dále většina respondentek pojala kresbu postavy spíše jako mechanickou výrobu obrázku bez podrobněji projektivně interpretovatelných detailů. Na kresbách postav jsme se proto rozhodli posoudit pouze přítomnost adekvátních znaků pro jednotlivá pohlaví. Stupeň sexuální identifikace prostřednictvím kresby postavy byl např. v Badoškově výzkumu hodnocen na základě Swensenovy devítibodové škály, která hodnotí užití sexuálních charakteristik na figuře (např. ňadra, boky u žen, ramena, hranatost postavy u mužů) (Badošek, 2011). Nám se bohužel Swensenova škála nepodařila zpřístupnit, tudíž jsme toto hodnocení nahradili vlastním subjektivním posudkem. Na základě těchto skutečností proto sytí test kresby postavy naše výsledky výzkumu pouze symbolicky.

Dalším možným slabým místem výzkumu je aplikace výsledků a zobecnění na určitou širší populaci. Náš výzkumný soubor představují ženy na vybraných, vysoce specializovaných pracovištích, jako např. u letectva nebo zásahových a bojových útvarů a vyšších manažerských pozic v rámci AČR a PČR. K tomuto však neexistují přesné statistiky, tj. kolik žen se na takových pozicích nachází, a tudíž na jakou populaci je možno naše výsledky zobecnit. Na základě osobního sdělení personálních orgánů ozbrojených složek podáváme hrubý odhad, že v takto definovaných, vyhraněných mužských pozicích je výskyt žen spíše minoritou (zde hovoříme v řádech jednotek procent).

Nicméně pointa našeho výzkumného záměru nespočívala v pokrytí nějaké statistiky. Pointou našeho výzkumu bylo dostupnými nástroji a věděním, které nám studium psychologie přináší, pomoci zjistit, jak dalece jsme schopni odhalovat a interpretovat motivy chování a jednání lidí, což ostatně vychází z obecné definice psychologie jako vědy o prožívání a chování člověka.

ZÁVĚR

Na základě metody *zakotvená teorie* jsme v naší práci určili několik významných kategorií potřeb a zájmů vztahujících se k ústřední kategorii motivů (vědomé úrovni), které jsme souhrnně interpretovali jako *Výsledné schéma motivů žen pro vstup do tradičních mužských profesí*.

Strukturu těchto motivů tvoří ve vědomé úrovni motivy sociální, resp. motivy k výkonu a úspěchu, a dále motivy individuální psychické povahy, tj. potřeba seberealizace, naplnění profesních zájmů, preference mužského kolektivu, které souvisí s orientací na výkon, přijímání výzev a sebepřekonávání, potvrzování si svých osobních kvalit a hodnot, rozvoj vlastních kompetencí a v neposlední řadě také potřeba tělesné aktivity a upevňování fyzické kondice. Všechny tyto motivy lze následně považovat za zdroj vnitřní motivace, přirozené lidské tendence k aktivizaci a smysluplnosti vlastního bytí.

V naší práci nicméně neopomíjíme ani rovinu motivů nevědomých. Vytěsňené pocity selhání, neúspěchu, méněcennosti či přítomnost komplexů a s nimi spojených tendencí ke kompenzaci právě skrze profesní rovinu však u těchto žen nejsou patrné. Zajímavý je ovšem z pohledu hlubinné psychologie vztah jedné naší respondentky se svými kolegy, kdy tento vztah se nápadně podobá vztahu otcovskému – přívětivý a přátelský, ale zároveň orientovaný na výkon, podporu, pochvalu, předávání zkušeností, rad apod. Dle úsudku výzkumníků je toto možné přenesení neuspokojených potřeb plynoucích z nedostatečně naplněného vztahu dcery a otce v dětství, o kterém tato respondentka vypráví, přičemž je pravděpodobné, že tyto dříve neuspokojené potřeby jsou nyní úspěšně saturovány právě v mužském pracovním kolektivu. Tento motiv by tak mohl být příkladem motivů nevědomé povahy.

Co se týká definice faktorů ovlivňujících vznik výše uvedených motivů, tyto jsou odrazem první kapitoly teoretické části práce, přičemž základním činitelem v určení směru formování osobnosti našich respondentek je jejich přirozenost daná genetickým určením, potažmo charakter prostředí, kde vyrůstají spolu s pozitivním ovlivňováním ze strany rodiny. Nezanedbatelný vliv však nese i určení sourozenecké konstelace u těchto žen. Ve všech případech se zde jedná o prvorozené dcery nebo jedináčky, které se charakterizují svou vysokou cílevědomostí, sklony k perfekcionismu, smyslem pro řád, pořádek a zodpovědnost. V kontrastu dvou sester, kdy každá je naprosto jinak zájmově

i výkonnostně orientovaná můžeme následně pozorovat přirozenou souhru genetiky a prostředí, které se významně odrážejí v celkovém nastavení námi zkoumaných osobností žen a povaze jejich motivů.

V neposlední řadě se náš výzkum pozastavil také nad otázkou mužského kolektivu a jeho vnímání a přijetí žen do svých řad. Na základě výpovědí našich respondentek jsme usoudili na střetávání se respondentek se dvěma rozličnými generacemi mužů – generací X a generací Y, kdy generace X vyrůstala na klasickém modelu rodiny, kdy se žena primárně stará o domácnost a děti bez výraznějších profesních ambic, naproti čemuž mladší muži generace Y přijímají ženy více jako své rovnocenné partnery a poskytuje jim více prostoru k profesní realizaci (Horváthová et al., 2016). Domníváme se tedy, že jakmile odezní generace X, která vychází z tradičního přijímání mužských a ženských rolí, poté pravděpodobně oslabí i společenské předsudky vůči ženám v tradičních mužských profesích prakticky v kterémkoliv odvětví.

Závěrem práce prezentujeme, že poznatky z naší výzkumné činnosti mohou posloužit obdobně založeným ženám lépe porozumět svým motivům, prohloubit sebepoznání, případně podnítit sebereflexi ve vztahu k vykonávané profesi, ale i k sobě samotné. Věříme také, že obsah práce poslouží jako osvěta v rozměňování společenských předsudků a stereotypů vůči těmto ženám.

Za potenciálně využitelný dále shledáváme tento výzkum i pro oblast psychologie práce, konkrétně v souvislosti s případnou nejistotou či pochybnostmi personálních orgánů při obsazování specifických mužských pozic ženami. Zde klademe důraz na poznání vnitřní motivaci jedince a jeho genderové nastavení (aplikace dotazníku BSRI), přičemž široký potenciál pro výkon náročných profesí nacházíme u androgynních jedinců.

SOUHRN

V tradičních mužských profesích, jakými jsou např. námi vybrané ozbrojené složky České republiky, jsou jedinci vystavováni celé řadě zátěžových faktorů po fyzické i psychické stránce. Pro ženy tak mohou být některé úkoly plynoucí z těchto profesí náročněji zvladatelné, zejména s ohledem na jejich fyzické limity.

Dle výzkumů, např. Smetáčkové (2017) nebo Kolářové (2014), jsou ženy v mužských profesích navíc málo uznávané, podceňované a vstup do těchto profesí je jim často ztěžován. I přesto se zde nicméně tyto ženy úspěšně profesně i osobnostně realizují a výkon jiného povolání si v řadě případů neumí vůbec představit. Tímto lze usuzovat na velmi silné motivační činitele, které se v této práci pokoušíme rozkrýt.

Na začátku práce seznamujeme čtenáře s obecným teoretickým rámcem osvětlujícím zkoumanou problematiku osobnosti a jejích motivů. Zde čerpáme především z odborných zdrojů psychologie osobnosti, kde nacházíme relevantní vědecká vodítka pro získání vhledu do problematiky osobnosti člověka a jejích motivů chování a prožívání. Dále se čtenář dozvídá, jak motivy dělíme, jak k nim přistupujeme v rovině vědomé i nevědomé a jak následně tyto motivy interpretujeme, přičemž zde již konkrétně hovoříme zejména o potřebách a zájmech jako o základních prvcích motivačního systému člověka. Tato část práce následně poskytuje i náhled do oblasti pracovní motivace, respektive vnější a vnitřní motivace, a opomenuto není ani pole zahraničních výzkumů zabývajících se obdobně smýšlející tematikou.

Výzkumný problém, na němž je postavena druhá – výzkumná část práce, je odvozen od úvodního zamyšlení se nad otázkou: „*Co nás činí tím, kým jsme?*“, přičemž výzkumníci předpokládají, že na neobvyklých případech, jakým je např. náš výzkumný soubor, je vnímání významných skutečností značně zostřeno.

Výzkumná část práce je následně koncipována jako smíšený (zejména kvalitativní výzkum podpořený kvantitativně dotazníkovým šetřením) výzkum s použitím metody *zakotvená teorie* dle metodologie Strausse & Corbinové (1999) za účelem vyhledání charakteristických souvislostí nezbytných pro zodpovězení stanovených výzkumných otázek, tj. motivy žen pro vstup do tradičních mužských profesí spolu s výčtem podmiňujících faktorů působících na vznik těchto motivů.

Dále pro potřeby výzkumného šetření pracujeme s kombinací hned několika vybraných metod sběru dat pro zabezpečení metodologické triangulace, tj. narativní interview spolu s metodou pozorování, dotazníkové šetření psychosexuálních rolí *Bem Sex Role Inventory (BSRI)* a projektivní technika kresby postavy *Figure Drawing Test (FDT)*.

Základní soubor pro výběr respondentek tvoří ženy v produktivním věku realizující se v tradičních mužských profesích. Takto definovaný základní soubor je však zpočátku příliš obecný, jelikož se může jednat o ženy pracující v průmyslu, stavebnictví, dopravě apod. Proto z důvodu zabezpečení vyšší míry homogenity je výběr výzkumného souboru zacílen pouze do státních ozbrojených složek, resp. do prostředí armádních a policejních složek, kde je výběr respondentek realizován metodou záměrného účelového výběru na základě předem stanovených kritérií dle metodiky Miovského (2006).

Do výzkumného šetření poté vstupuje sedm respondentek na vybraných, vysoce specializovaných pracovištích, jako např. u letectva, zásahových a bojových útvarů či vysokých manažerských pozic v rámci ozbrojených sil ČR.

Prostřednictvím narativních interview dle metodologie Hendla (2005) se snažíme získat náhled do prostředí a výchovy, vzorů a vztahů v rodině, sourozeneckých konstelací, ale i materiálních, psychických či duchovních aspektů rodinného působení těchto žen (Smékal, 2002). Předmětem našeho výzkumného šetření je dále i gender hledisko, respektive poměr maskulinních a femininních složek v osobnosti vybraných žen prostřednictvím užití dotazníku psychosexuálních rolí BSRI a doplňkové projektivní metody kresby postavy FDT. Takto získaná data, i přesto, že některá z nich jsou kvantitativní povahy (výsledky dotazníku BSRI), následně procházejí kvalitativní analýzou dat s využitím metody *zakotvená teorie* s účelem vyhledání charakteristických souvislostí nezbytných pro zodpovězení výzkumných otázek.

Na základě této metody se následně vynořuje několik kategorií vztahujících se k ústřední kategorii motivů na vědomé úrovni, které souhrnně interpretujeme jako *Výsledné schéma motivů* žen pro vstup do tradičních mužských profesí, přičemž toto schéma je zde v podstatě odpovědí na naši první výzkumnou otázku.

Strukturu motivů žen pro vstup do tradičních mužských profesí tedy tvoří motivy sociální, resp. motivy k výkonu a úspěchu, a dále motivy individuální psychické povahy, tj. potřeba seberealizace, naplnění profesních zájmů, preference mužského kolektivu, který souvisí s žádoucí orientací na výkon, přijímání výzev a sebezpřekonávání, potvrzování si svých

osobních kvalit a hodnot, rozvoj vlastních kompetencí a v neposlední řadě také potřeba tělesné aktivity a upevňování fyzické kondice.

V otázce hlubinné úrovně psyché a zde ukrytých motivů, pak s odkazem na možnost vytěsněných pocitů selhání, neúspěchu, méněcennosti či přítomnost komplexů a s nimi spojených tendencí ke kompenzaci právě skrze profesní rovinu nejsou u těchto žen pozorovány žádné negativní tenze. Pouze u jedné z respondentek se pohledem hlubinné psychologie vztah s kolegy nápadně podobá vztahu otcovskému – vztah přátelský, ale zároveň orientovaný na výkon, podporu, pochvalu, předávání zkušeností, rad apod. Dle úsudku výzkumníků je toto možné přenesení neuspokojených potřeb plynoucích z nedostatečně naplněného vztahu dcery a otce v dětství, o kterém tato respondentka vypráví, přičemž je pravděpodobné, že tyto dříve neuspokojené potřeby jsou nyní úspěšně saturovány právě v mužském pracovním kolektivu. Tento motiv by tak mohl být příkladem motivů nevědomé povahy.

Co se týká druhé výzkumné otázky, zde zaměřujeme svou pozornost na definici faktorů ovlivňujících vznik výše uvedených motivů, které jsou odrazem první kapitoly teoretické části práce, přičemž základním činitelem v určení směru formování osobnosti našich respondentek je jejich přirozenost daná genetickým určením, potažmo charakter prostředí, kde vyrůstají spolu s pozitivním ovlivňováním ze strany rodiny. A nezanedbatelný vliv nese i určení sourozenecké konstelace. Ve všech případech se zde totiž jedná o prvorozené dcery a jedináčky (kteří se narodili nebo měli sourozence, ale vyrůstali v rodině samostatně bez nich), které se vyznačují svou vysokou cílevědomostí, sklony k perfekcionismu, smyslem pro řád, pořádek a zodpovědnost. V kontrastu dvou sester, kdy každá je naprosto jinak zájmově i výkonnostně orientovaná můžeme následně pozorovat přirozenou souhru genetiky a prostředí, které se významně odrážejí v celkové nastavení osobnosti námi zkoumaných žen a povaze jejich motivů.

S odkazem na třetí výzkumnou otázku se náš výzkum pozastavuje nad pojetím mužského kolektivu a jeho vnímání a přijetí žen do svých řad, přičemž na základě výpovědí našich respondentek usuzujeme na střetávání se se dvěma rozličnými generacemi mužů – generací X a generací Y, kdy generace X vyrůstala na klasickém modelu rodiny, který vnímají ženy pouze v rovině péče o děti a domácnost bez výraznějších profesních ambic, naproti čemuž muži generace Y přijímají ženy více jako své rovnocenné partnery a poskytují jim více prostoru k profesní realizaci (Horváthová et al., 2016). Domníváme se tedy, že jakmile odezní generace X, která vychází z tradičního přijímání mužských a ženských rolí, poté

pravděpodobně oslabí i společenské předsudky vůči ženám v tradičních mužských profesích. Mladší generace mužů již berou ženy v tradičních mužských profesích více za své rovnocenné partnery, ovšem pokud prokáží, že pro danou funkci disponují odpovídajícími osobnostními a profesními kvalitami

Závěrem práce si dovoluujeme vyjádřit stanovisko, že poznatky z této výzkumné činnosti mohou posloužit ženám v tradičních mužských profesích lépe porozumět svým motivům, prohloubit sebepoznání, případně podnítit sebereflexi ve vztahu k vykonávané profesi, ale i k sobě samotné. Za potenciálně využitelný však shledáváme tento výzkum i pro oblast psychologie práce, konkrétně v souvislosti s případnou nejistotou či pochybnostmi pracovních psychologů či personálních orgánů při obsazování specifických mužských pozic ženami. V tomto směru tak klademe důraz na zjištění důležitých aspektů vnitřní motivaci jedince a jeho genderového nastavení (možné využití dotazníku BSRI), přičemž široký potenciál v tomto ohledu nacházíme u androgynních jedinců.

LITERATURA

- [1] Altman, Z. (2011). *Kresba postavy: podrobná příručka k interpretaci projektivní kresby postavy (FDT) a její využití v psychodiagnostické praxi*. Praha: Hogrefe – Testcentrum.
- [2] Badošek, R. (2011). *Vypovídací schopnost vybraných znaků metody „Kresba lidské postavy u dospělé populace“*. (Disertační práce). Olomouc: Univerzita Palackého.
- [3] Bagilhole, B. (2002). *Women in Non-traditional Occupations: Challenging Men*. Palgrave Macmillan UK. Dostupné z WWW: <https://www.researchgate.net/publication/249376802_Women_in_NonTraditional_Occupations_Challenging_Men>.
- [4] Blatný, M., Hřebíčková, M., Millová, K., Plháková, A., Řičan, P., Slezáčková, A., Stuchlíková, I. (2010). *Psychologie osobnosti: hlavní témata, současné přístupy*. Praha: Grada Publishing, a.s.
- [5] Cajthamlová, K. (2017). *Abeceda moderního rodiče*. Praha: Vyšehrad.
- [6] Cakirpaloglu, P. (2012). *Úvod do psychologie osobnosti*. Grada Publishing, a.s.
- [7] Čírtková, L. (2000). *Policejní psychologie*. Praha: Portál.
- [8] Daigeler, T. (2008). *Vedení lidí v kostce*. Grada Publishing, a.s.
- [9] Fajmonová, D., Osuský, M. (2004). *Změřte si svůj gender*. Časopis Psychologie dnes. 2004 (3): 29-32. Dostupné z WWW: <https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/5125/mod_resource/content/0/sources/BSRI_psychodnes.pdf>.
- [10] Gillernová, I. (1995). *Základy psychologie, sociologie*. Praha: Fortuna.
- [11] Grác, J. (1990). *Exemplifikácia: vzory a modely v živote človeka*. Bratislava: Obzor.
- [12] Hamer, D., Copeland, P. (2003). *Geny a osobnost*. Praha: Portál.
- [13] Hartl, P., Hartlová, H. (2000). *Psychologický slovník*. Praha: Portál.
- [14] Helus, Z. (2018). *Úvod do psychologie*. Praha: Grada Publishing, a.s.
- [15] Hendl, J. (2005). *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál.

- [16] Horváthová, P. Bláha J., Čopíková A. (2016). *Řízení lidských zdrojů – Nové trendy*. Praha: Management Press.
- [17] Hyhlík, F., Nakonečný, M. (1977). *Malá encyklopedie současné psychologie*. Praha: SPN.
- [18] Janošová, P. (2008). *Dívčí a chlapecká identita: Vývoj a úskalí*. Praha: Grada Publishing, a.s.
- [19] Kelnarová, J. Matějková, E. (2014). *Psychologie 2. díl. Pro studenty zdravotnických oborů*. Praha: Grada Publishing, a.s
- [20] Kociánová, R. (2010). *Personální činnosti a metody personální práce*. Praha: Grada Publishing, a.s
- [21] Kohoutek, R. (2018). Motivace a stimulace člověka. *Psychologie v teorii a praxi*. [online]. [cit. 2020-02-15]. Dostupné z WWW: <<http://rudolfkohoutek.blog.cz/1801/klasifikace-motivace-a-stimulace>>.
- [22] Kolářová, J. (2014, 22. září). Ženy v netradičních povoláních – mohou vstoupit a uspět? *Feminismus.cz* [online]. [cit. 2020-01-20]. Dostupné z WWW: <<http://www.feminismus.cz/cz/clanky/zeny-v-netradicnich-povolaniach-mohou-vstoupit-a-uset>>.
- [23] Lábusová, E. (2008). Otcové a dcery – vztah na celý život. *EvaLabusova.cz*. [online]. [cit. 2020-01-12]. Dostupné z WWW: <http://www.evalabusova.cz/clanky/otcove_dcery.php>.
- [24] Leman K. (2008). *Na otci záleží*. Praha: Návrat domů.
- [25] Leman, K. (2011). *Ženy, které se příliš snaží*. Praha: Návrat domů.
- [26] Maxwell, J., A. (2005). *Qualitative Research Design: An Interactive Approach*. Sage Publications, Inc.
- [27] Mikulková, M. (2015). *Hlavu vzhůru, rodiče!: Na výchovu selským rozumem*. Praha: Grada Publishing, a.s.
- [28] Miovský, M. (2006). *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada Publishing, a.s.
- [29] Nakonečný, M. (2009). *Psychologie osobnosti*. Praha: Academia.

- [30] Orel, M. (2016). *Psychopatologie: Nauka o nemocech duše*. Praha: Grada Publishing, a.s.
- [31] Orel, M., Obereignerů, R., Mentel, A. (2016). *Vybrané aspekty sebepojetí dětí a adolescentů*. Olomouc: Univerzita Palackého.
- [32] Paulík, K. (2017). *Psychologie lidské odolnosti*. Praha: Grada Publishing, a.s.
- [33] Plháková, A. (2003). *Učebnice obecné psychologie*. Praha: Academia.
- [34] Roche, T. A. (2006). *Women in non-traditional careers*. Dissertation. University of South Florida. Dostupné z WWW: <<https://scholarcommons.usf.edu/etd/2676/>>.
- [35] Říčan, P. (2010). *Psychologie osobnosti – obor v pohybu*. Praha: Grada Publishing.
- [36] Smékal, V. (2002). *Pozvání do psychologie osobnosti: člověk v zrcadlení vědomí a jednání*. Brno: Barrister & Principal.
- [37] Smetáčková, I. (2017, 8. června). Průzkum: Ženy mají v práci malou prestiž, muži je často podceňují. *Deník.cz: Zprávy* [online]. [cit. 2020-01-21]. Dostupné z WWW: <https://www.denik.cz/z_domova/pruzkum-zeny-maji-v-praci-malou-prestiz-muzi-je-casto-podcenuji-20170608.html>.
- [38] Smutná, M. (2015, 25. prosinec). Aktivní zálohy zlákaly i čtyřicet žen. Kadeřnice při drilu odpočívá. *IDnes.cz: Zpravodajství* [online]. [cit. 2020-01-21]. Dostupné z WWW: <https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/clenka-aktivnich-zaloh-marie-krivanova.A151217_160552_jihlava-zpravy_mav>.
- [39] Stehlíková, M. (2020). Umět si vybrat. *Psychologie.cz* [online]. [cit. 2020-01-20]. Dostupné z WWW: <<https://psychologie.cz/umet-si-vybrat/>>.
- [40] Strauss A., Corbinová, J. (1999). *Základy kvalitativního výzkumu. Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Nakladatelství Albert Boskovic.
- [41] Svoboda, M., Humpolíček, P., Šnorek, V. (2013). *Psychodiagnostika dospělých*. Praha: Portál.
- [42] Šnýdrová, I. (2006). *Manažerka a stres*. Praha: Grada Publishing, a.s.
- [43] Šnýdrová, I. (2008). *Psychodiagnostika*. Praha: Grada Publishing, a.s.
- [44] Valentová, M., Šmídová I., Katrňák, I. (2007). *Genderová segregace trhu práce v kontextu segregace vzdělanostní: mezinárodní srovnání*. Časopis Gender, rovné

příležitosti, výzkum. 8 (2): 43-51. [online]. Dostupné z WWW:
<<https://www.genderonline.cz/cs/issue/8-rocnik-8-cislo-2-2007/92>>.

[45] Venglářová, M. (2008). *Průvodce partnerským vztahem*. Praha: Grada Publishing, a.s.

[46] Wesley, K. (2012). *Women in nontraditional occupations: A case study of worker motivation*. Dissertation. Lincoln – College at the University of Nebraska. Dostupné z WWW:

<<https://digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1122&context=cehsedaddis>>.

[47] Wright, N., H. (1998). *Navždy tátovo děvče*. Praha: Návrat domů.

[48] Zacharová, E., Šimíčková–Čížková, J. (2011). *Základy psychologie pro zdravotnické obory*. Praha: Grada Publishing.

Seznam obrázků:

[1] Obr. č. 1: Test kresby postavy – respondentka č. 1.....	39
[2] Obr. č. 2: Test kresby postavy – respondentka č. 2.....	43
[3] Obr. č. 3: Test kresby postavy – respondentka č. 3.....	46
[4] Obr. č. 4: Test kresby postavy – respondentka č. 4.....	49
[5] Obr. č. 5: Test kresby postavy – respondentka č. 5.....	52
[6] Obr. č. 6: Test kresby postavy – respondentka č. 6.....	55
[7] Obr. č. 7: Test kresby postavy – respondentka č. 7.....	58
[8] Obr. č. 8: Výsledné schéma motivů.....	61
[9] Obr. č. 9: Matice podmiňujících vlivů na utváření motivů.....	62

Seznam tabulek:

[1] Tab. č. 1: Výsledky dotazníku BSRI u respondentky č. 1.....	40
[2] Tab. č. 2: Výsledky dotazníku BSRI u respondentky č. 2.....	43
[3] Tab. č. 3: Výsledky dotazníku BSRI u respondentky č. 3.....	46
[4] Tab. č. 4: Výsledky dotazníku BSRI u respondentky č. 4.....	49
[5] Tab. č. 5: Výsledky dotazníku BSRI u respondentky č. 5.....	52
[6] Tab. č. 6: Výsledky dotazníku BSRI u respondentky č. 6.....	55
[7] Tab. č. 7: Výsledky dotazníku BSRI u respondentky č. 7.....	58

Seznam příloh:

- [1] Český a cizojazyčný abstrakt bakalářské diplomové práce
- [2] Informovaný souhlas s účastí na výzkumu

ABSTRAKT DIPLOMOVÉ PRÁCE

Název práce: Motivy žen pro vstup do tradičních mužských profesí

Autor práce: Ing. Petra Greschnerová

Vedoucí práce: PhDr. Martin Dolejš, Ph.D.

Počet stran a znaků: 79 (127 719)

Počet příloh: 3

Počet titulů použité literatury: 48

Abstrakt: Hlavním cílem této bakalářské práce je snaha definovat motivy žen pro vstup do tradičních mužských profesí na vědomé i nevědomé úrovni spolu s faktory podmiňujícími jejich vznik, přičemž pozornost je věnována i gender hledisku a podílu jednotlivých složek maskulinity a feminity v osobnosti vybraných žen. Zde se sekáváme s novodobou androgynní koncepcí a jejím možným využitím v psychologii práce.

Pro účely výzkumného šetření je zvolen smíšený (kvalitativní i kvantitativní) design výzkumu využívající kombinace několika vybraných metod pro zabezpečení metodologické triangulace, tj. narativní interview spolu s metodou pozorování, dotazníkové šetření *Bem Sex Role Inventory* (BSRI) a projektivní technika kresby postavy *Figure Drawing Test* (FDT). Výběr výzkumného souboru je realizován metodou záměrného účelového výběru dle předem stanovených kritérií. Do výzkumného šetření následně vstupuje sedm respondentek ve věku 26 – 36 let. Získaná data poté procházejí kvalitativní analýzou dat s využitím metody *zakotvená teorie* s účelem vyhledání charakteristických souvislostí nezbytných pro zodpovězení výzkumných otázek.

Výzkumný produkt této práce je v závěru prezentován jako *Výsledné schéma motivů* vycházející z teorie obecné psychologie o zásadní roli vnitřní motivace v oblasti nejen pracovní, ale i osobní aktivity každého z nás.

Klíčová slova: osobnost, motivy, gender, pracovní motivace, metoda zakotvená teorie.

ABSTRACT OF THESIS

Title: Female motives for male-dominated occupations (Army and Police CR)

Author: Ing. Petra Greschnerová

Supervisor:

Number of pages and characters: 79 (127 719)

Number of appendices: 2

Number of references: 48

Abstract: The main goal of this bachelor thesis is to define the motives of women to join traditional male professions on the conscious and unconscious mind together with the factors determining its origin. Here we meet with the modern androgynous conception and its possible usage in the personal psychology.

For the purposes of our research, we chose the mixed (qualitative and quantitative) research design combining several selected methods for ensuring methodological triangulation, i.e. narrative interview together with observation method, *Bem Sex Role Inventory* (BSRI) questionnaire and projective technique called *Figure Drawing Test* (FDT). The selection of the research sample is realized by the method of intentional purpose-built selection according to predetermined criteria. Subsequently, seven respondents aged 26-36 enter the research.

The obtained data are subjected to qualitative data analysis using the *Grounded Theory* method in order to find the characteristic context necessary for answering the research questions.

Finally, the research product of this work is presented as *Resulting scheme of motives* based on the theory of general psychology about the fundamental role of internal motivation concerning not only working area but also personal activity of each individual.

Key words: personality, motives, gender, work motivation, Grounded theory method.

Příloha č. 2: Informovaný souhlas s účastí na výzkumu

Univerzita Palackého v Olomouci
Filozofická fakulta, Katedra psychologie
Křížkovského 10
771 80 Olomouc

INFORMOVANÝ SOUHLAS

Informovaný souhlas týkající se bakalářské práce na téma: *Motivy žen pro vstup do ryze mužských profesí.*

Podle zákona 101/2000 sbírky o ochraně osobních údajů ve znění pozdějších předpisů uděluji souhlas s účastí v uvedeném výzkumu a s poskytnutím výzkumného materiálu.

1. Já, níže podepsaná souhlasím s mou účastí ve výzkumu. Je mi více než 18 let.
2. Byla jsem podrobně informována o cíli výzkumu, o jeho postupech, a o tom, co se ode mě očekává. Beru na vědomí, že prováděný výzkum je významnou činností.
3. Porozuměla jsem tomu, že svou účast ve výzkumu mohu kdykoliv přerušit či odstoupit. Moje účast je dobrovolná.
4. Při zařazení do výzkumu budou moje osobní data uchována s plnou ochranou důvěrnosti dle platných zákonů ČR. Je zaručena ochrana důvěrnosti mých osobních dat. Pro další výzkumné a vědecké účely mohou být moje osobní údaje poskytnuty pouze bez identifikačních údajů (anonymní data) nebo s mým výslovným souhlasem.
5. Mnou poskytnutý výzkumný materiál bude formou audionahrávky interview, vyplnění dotazníku a kresby v rámci užití projektivní techniky, přičemž tento materiál bude archivován do doby obhajoby bakalářské/diplomové práce. Po využití budou tyto materiály zničeny.
6. Po přepsání rozhovorů dojde k autorizaci textu a já budu mít možnost vyjádřit se k uvedeným údajům.
7. Získaná data budou pro účely bakalářské práce zobecňována na úrovni anonymity – nedohledatelnosti osoby poskytující informace.
8. Porozuměla jsem tomu, že mé jméno se nebude nikdy vyskytovat v referátech o tomto výzkumu. Já naopak nebudu proti použití výsledků tohoto výzkumu.

.....
Podpis účastnice

.....
**Podpis odpovědné osoby za
výzkumný tým**

Datum a místo podpisu:

Odpovědná osoba za výzkum:

Ing. Petra Greschnerová
Dřínov 91, 768 33
E-mail: PetaChovancova@seznam.cz
Tel: 731 719 108